

**Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2016

Bc. Pavel Koukol

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Historický ústav

Politický a správní vývoj Rychnov nad Kněžnou v letech 1948–1960

Diplomová práce

Autor: Bc. Pavel Koukol

Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: 7504T256 Učitelství pro střední školy – dějepis

7504T265 Učitelství pro střední školy – tělesná výchova

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Pavel Koukol

Studium: P13100

Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pro střední školy – dějepis
Učitelství pro střední školy – tělesná výchova

Název závěrečné práce: **Politický a správní vývoj Rychnov nad Kněžnou v letech 1948–1960**

Název závěrečné práce AJ: Political and Administrative Development Rychnov nad Kněžnou in the Years 1948–1960

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce *Politický a správní vývoj Rychnova nad Kněžnou v letech 1948–1960* je sledování poúnorového období od vzniku a ustavení městského akčního výboru až po dovršení socialismu novou ústavou a vyhodnocení Rychnova nad Kněžnou jako obce městského charakteru roku 1960. Hlavním pozorovaným subjektem se stanou národní výbory, které vytvořily po druhé světové válce klíčovou strukturu pro obnovu demokratické Československé republiky. Jejich význam právně stoupl ústavou z 9. května 1948. Umožnily tak státu vykročit zcela novým (socialistickým) směrem určující pro nadcházející léta politikou jediné strany. Plynule by tak tím mělo dojít k volnému navázání na bakalářskou práci *Politicko–správní vývoj Rychnova nad Kněžnou v letech 1945–1948*, kde archivní prameny zápisů schůzí národních výborů získaly nejdůležitější roli. Očekávám tak, že sledování činnosti národních výborů (hodnocení MNV, MAV NF a jejich spolupráce s ONV a s OAV NF) odhalí jejich angažovanost v politických plánech KSČ i ve správě samotného města.

BERTELMANN, Karel: *Vývoj národních výborů do ústavy 9. května (1945–1948)*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1964. 424 s. JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. vyd. 2. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2011. 570 s. KAPLAN, Karel: *Národní fronta 1948–1960*. Praha, Academia 2012. 907 s. KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti (1948–1960)*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2007. 313 s.

Garantující pracoviště: Historický ústav, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Oponent: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24. 11. 2014

Datum odevzdání závěrečné práce: 19. 4. 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 18. 4. 2016

Poděkování

Rád bych poděkoval doc. PhDr. Ondřeji Felcmanovi, CSc., kterému jsem vděčný za pomoc a odborné vedení při psaní diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat zaměstnancům Státního okresního archivu v Rychnově nad Kněžnou za pomocnou ruku při vyhledávání dokumentů.

Anotace

KOUKOL, Pavel: *Politický a správní vývoj Rychnov nad Kněžnou v letech 1948–1960*. Diplomová práce. Hradec Králové, Pedagogická fakulta UHK 2016, 69s.

Diplomová práce analyzuje období v letech 1948–1960. Cílem práce je zmapování politického a správního vývoje města Rychnov nad Kněžnou od února 1948 do voleb národních výborů v roce 1960. Práce je založena především na analýze archivních materiálů Státního okresního archivu v Rychnově nad Kněžnou.

Klíčová slova: Rychnov nad Kněžnou, politický a správní vývoj, KSČ, místní národní výbor, městský národní výbor, místní akční výbor Národní fronty.

Annotation

KOUKOL, Pavel: *Political and Administrative Development Rychnov nad Kněžnou in the Years 1948–1960*. Diploma Degree Thesis. Hradec Králové, Faculty of Education, UHK 2016, 69 pp.

The thesis analyzes the period between 1948–1960. The aim is to map the political and administrative development of the city Rychnov nad Kněžnou from February 1948 to the election of national committees in 1960. The work is mainly based on analysis of archival materials of the State District Archive in Rychnov.

Keywords: Rychnov nad Kněžnou, political and administrative development, the Communist Party, local national committee, town national committee, local action committee of the National Front.

Obsah

Úvod	9
I. Správní a politický vývoj v Rychnově nad Kněžnou v letech 1948–1954	12
1. Poúnorová situace v režii komunistů	12
2. Činnost místního národního výboru od února 1948 do května 1954	20
II. Činnost místního národního výboru od června 1954 do května 1957	30
1. Krátký rok 1954	30
2. Změny v letech 1955–1957	40
III. 1957–1960	49
1. Léta 1957–1958, cesta k socializaci	49
2. Završení socialismu mezi lety 1959–1960	56
Závěr	63
Seznam použitých zkratek	66
Seznam použitých pramenů a literatury	67
Prameny, tisk	67
Literatura	69

Úvod

Diplomová práce je zaměřena na politický a správní vývoj města Rychnova nad Kněžnou v letech 1948–1960. Únor 1948 se stal pro československé dějiny mezníkem, ve kterém se změnil způsob řízení státu. Po sériích událostí, které vedly k úplnému převzetí moci KSČ, začalo období komunistickou stranou nazývané jako budovatelská fáze. Změna znamenala přeměnu společnosti ve všech jejích oblastech.

Cílem práce je zachytit poúnorový vývoj města pod vedením komunistické strany prostřednictvím místního národního výboru a dalších správních orgánů do květnových voleb 1960. Měly své nezpochybnitelné místo v řízení města – MNV, MV KSČ a MAV NF (MV NF). Páteří práce se stal místní národní výbor, který představoval hlavního činitele ve správním vývoji města. Diplomová práce zachycuje, jak se společenský vývoj projevil ve veřejném životě Rychnova nad Kněžnou.

První kapitola se věnuje poúnorovému období, kdy se vztahy mezi výbory (MNV, MAV NF, MV KSČ) konsolidovaly. Komunisté únorový převrat završili sloučením Československé sociální demokracie se svojí stranou a úspěšnými volebními výsledky do Národního shromáždění. Místní národní výbor se stal místem, kde se na základě jednomyslného hlasování rozhodovalo o tématech, která ovlivnila vývoj města. Období zakončily volby v květnu roku 1954.

Druhá kapitola diplomové práce se zabývá vývojem města ve volebním období 1954–1957, který byl ovlivněn X. sjezdem KSČ. MNV zaměřil více pozornosti zemědělství.

Třetí kapitola je věnována volebnímu období 1957–1960. Podle usnesení celostátní konference KSČ přenesla vláda Národní fronty na národní výbor rozsáhlou pravomoc a odpovědnost. Z toho vyplývající zákony měly přinést zvýšení autority národního výboru a podnítit iniciativu členů výboru, která z předchozích let zeslábla. Hlavním cílem MNV v letech 1957–1960 bylo dovést socializaci v zemědělství.

Tématu politicko-správního vývoje města Rychnov nad Kněžnou v letech 1948–1960 se dosud nikdo podrobněji nevěnoval, jen diplomová práce Petry Cvejnové objasňuje únorovou krizi na okrese zakončenou květnovými volbami do Národního shromáždění.¹ Je zřejmé, že samotné archivní prameny k problematice okresního města

¹ CVEJNOVÁ, Petra: *Politický a správní vývoj okresu Rychnov nad Kněžnou v letech 1945–1948*. Diplomová práce. Hradec Králové, Pedagogická fakulta UHK 2011.

dosud unikaly větší pozornosti historiků, neboť do celostátního vývoje dějiny města nijak nevstupovaly. Rychnov nad Kněžnou si zaslouží bližší pozornost.

Heuristická činnost byla započata studiem odborné literatury všeobecné povahy zaměřené na pounorové období. Mezi nejdůležitější autory patří Karel Kaplan.² Ve svých publikacích objasňuje hlavní směry vývoje, kterým Československá republika procházela. Diplomová práce dále vychází z publikací od autorů Jana Janáka, Zdeňky Hladíkové a Jana Dobeše,³ dále Jaroslava Mlýnského,⁴ Zdeňka Hrabi,⁵ Pavla Reimana⁶ a z monografického díla Václava Kašky.⁷ K objasnění dílčích témat přispěly studie Jakuba Charváta, Petra Cajthamla a Denisy Nečasové.⁸

Diplomová práce vychází z analýzy uložených archivních dokumentů. Informace byly čerpány z fondů Městského národního výboru Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, Okresního výboru KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989 a Místního výboru Národní fronty okresu Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, které jsou uloženy ve Státním okresním archívu v Rychnově nad Kněžnou.

Nejvíce informací poskytly zápisy schůzí rady a pléna MNV z fondu Městský národní výbor Rychnov nad Kněžnou 1945–1990. Zápisy referátů a jednotlivých komisí (později stálých komisí a odborů) se z plenárních zasedání zachovaly jako přílohy. V tomto fondu nalezneme kroniku města Rychnov nad Kněžnou rozdělenou do několika knih. Kronika města byla důležitým pramenem pro komparaci pramenů ze zápisů schůzí MNV, v některých případech byla jediným pramenem.

Druhým nejdůležitějším zdrojem byly písemnosti fondu Okresního výboru KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989 a jeho dílčí složky v podobě Místního výboru KSČ

² KAPLAN, Karel: *Národní fronta 1948–1960*. Praha, Academia 2012.

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948–1953*. 2. část. Praha, SPN 1991.

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1953–1966*. 3. část. Praha, SPN 1992.

³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, Lidové noviny 2005.

⁴ MLÝNSKÝ, Jaroslav: *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. Praha, Academia 1978.

⁵ HRABA, Zdeněk: *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945 – 2004: Právně normativní pohled*. Praha, Nakladatelství Vladimír Lelek 2013.

⁶ REIMAN, Pavel: *Dějiny komunistické strany Československa*. Bratislava, SVPL 1961.

⁷ KAŠKA, Václav: *Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952*. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2014.

⁸ CHARVÁT, Jakub: Volby a komunistické Československo (v komparativní perspektivě). In: KOCIAN, Jiří – PAŽOUT, Jaroslav – RÁKOSNÍK, Jakub: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek VII. Vimperk, Dokořán 2010.

CAJTHAML, Petr: Nomenklatura a další mechanismy uplatňování moci KSČ ve společnosti. In: KOCIAN, Jiří – KALOUS, Jan (eds.): *Český a slovenský komunismus (1921–2011)*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012.

NEČASOVÁ, Denisa: Výbory žen při místních národních výborech. In: KOCIAN, Jiří – PAŽOUT, Jaroslav – RÁKOSNÍK, Jakub: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek VII. Vimperk, Dokořán 2010.

Rychnov nad Kněžnou. Jeho zápisy schůzí v prvních třech poúnorových letech jsou téměř kompletní. Pro další léta zápisy chybí. Prameny ke sledovanému období chybí také v případě fondu Místní výbor Národní fronty v okrese Rychnov nad Kněžnou 1948–1959 ve velkém rozsahu. Diplomová práce nemohla čerpat ani z regionálního dobového tisku. V případě Rychnova nad Kněžnou je v okresním archivu uloženo pouze jedno číslo Rodáckého zpravodaje z roku 1950.

V této práci byla použita přímá a progresivní metoda. Diplomová práce je seřazena v časové posloupnosti a vychází z pramenů výše uvedených fondů. Komparativní metoda byla využita pro srovnání faktů jednak z kroniky města, jednak ze zápisu schůzí MV KSČ a MNV. Za pomoci induktivní a deduktivní metody mohla být v této práci objasněna témata, která v pramenné základně nebyla uceleně zachována. Nicméně z dostupných pramenů a za pomoci odborné literatury bylo možné vývoj v Rychnově nad Kněžnou od února 1948 až do květnových voleb 1960 objasnit.

I. Správní a politický vývoj v Rychnově nad Kněžnou v letech 1948–1954

1. Pounorová situace v režii komunistů

Únor 1948 znamenal pro československou společnost zásadní změnu. V několika týdnech se správně-politické uspořádání změnilo pod monopolním diktátem KSČ. Vedoucí komunisté přisoudili nejdůležitější roli tvořícím se akčním výborům Národní fronty na všech úrovních a jejich jménem byla probíhající vládní krize překonána. Ve střetu o politickou nadvládu patřily výbory Národní fronty mezi hlavní nástroje komunistů.⁹

O důležitosti vytváření akčních výborů přednesli zástupce KV KSČ z Hradce Králové Bandler a zástupce ÚV KSČ Maršálek na okresní konferenci KSČ v Rychnově nad Kněžnou pořádanou koncem února 1948. Vysvětlili přítomným „pravé“ příčiny krize a nastínili její řešení. Vybědli přítomné zástupce závodních organizací a ostatní komunisty, aby napomohli uskutečnit nastávající změny ve společnosti.¹⁰ Současně se vedoucí komunisté snažili zachovat dosavadní správní, politické a soudní orgány, které vytvářely iluzi demokratické republiky. Ale je třeba se vrátit k průběhu únorových událostí.

V Rychnově nad Kněžnou na politickou krizi jako první reagovali představitelé předsednictva OV KSČ v sobotu 21. února. Na následující pondělí svolali schůzi místních zástupců zájmových organizací (uvedené ROH, JSČZ, ČSM, SOPV a další), aby na ní ustanovili akční výbory Národní fronty.¹¹

Někteří z přítomných nesouhlasili s účelem, za nímž byla schůze svolána, a proto opustili jednací místnost. Jednalo se o místní představitele nekomunistických stran, kteří pojímali Národní frontu jako koalici čtyř politických stran a nepovažovali ustanovení akčních výborů za potřebné. Mezi zástupci masových a zájmových organizací byla drtivá většina komunistů, bezpartijních či příslušníků jiných stran ochotných spolupracovat. Na pokračujícím jednání vznikl OAV NF, ale MAV NF nebyl z nezaznamenaných důvodů ustanoven.

Místní akční výbor Národní fronty vznikl až o několik dní později z iniciativy nově zvoleného MV KSČ. Ustavující schůze se uskutečnila 26. února za účasti

⁹ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948–1960*. s. 40.

¹⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 4, Kniha zápisů z jednání okresní konference KSČ v Rychnově n. Kn. 1948, kart. č. 4, okresní konference 29. 2. 1948.

¹¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 775, Kniha zápisů schůzí předsednictva OV KSČ č. 14–17 1948, kart. č. 127, schůze předsednictva OV KSČ 21. 2. 1948.

zájmových organizací (uvedené SOPV, JSČZ, Svaz přátel SSSR, ČSM, Jednota československé obce legionářské).

Na 27. února byla svolána veřejná schůze, kde se místní akční výbor Národní fronty představil lidu, který „se vyslovil, koho tam chce.“¹² Tuhle akci již zřejmě zaštitoval OAV NF, pod jehož pravomoc výbor nižšího stupně spadal.¹³

Komunisté, kteří MAV NF sestavovali, si vybírali, se kterými organizacemi budou jednat. Rozhodovali o jeho složení a prosadili, aby se o jednotlivých případech rozhodovalo aklamací. Hlasovala přítomná komunistická (resp. prokomunistická) většina, jak vyplývá z ustavující schůze MAV NF. Byla tak vytvořena představa, že složení výboru vzniklo demokratickým hlasováním.

Závěrečné prohlášení místního akčního výboru Národní fronty podepsali všichni přítomní až na zástupce národních socialistů a lidovců, kterým byla tato možnost odepřena. Politický vývoj je vyřadil z veřejného života a schůzi směli sledovat jen jako pozorovatelé.¹⁴ Byl to pro ně kolektivní trest za příslušnost k nekomunistické straně.¹⁵

Utváření akčních výborů na závodech, v zájmových organizacích a v ostatních politických stranách není v archiváliích přesně doloženo. Je však nepravděpodobné, že by se Rychnov nad Kněžnou jakožto okresní město vyhnul celorepublikovému trendu. V únorových dnech akční výbory vznikaly rychle a spontánně (kromě akčních výborů v politických stranách¹⁶) a po splnění hlavního úkolu („vyakčnění“ nespolehlivých osob) ukončovaly svoji působnost. Setrvaly jen místní a okresní akční výbory Národní fronty. Ty odpovídaly správní organizaci státu, a proto se staly dlouhodobě působícími strukturami.¹⁷

Reorganizace MNV trvala déle. Národní výbor se naposled sešel za vládní krize 24. února pod vedením odstupujícího sociálně demokratického předsedy Stanislava Dvořáka. Další schůze národního výboru se uskutečnila až 17. března pod vedením nového předsedy Bedřicha Zakravského (tehdejšího předsedy MV KSČ a ředitele Okresní národní pojišťovny). Do té doby správu města řídil MAV NF.

¹² SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 1, Kronika města, 1940–1950, kart. č. 1, s. 278.

¹³ CVEJNOVÁ, Petra. *Politický a správní vývoj okresu Rychnov nad Kněžnou v letech 1945–1948*. s. 69–71.

¹⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 663, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1947–1948, kart. č. 105, schůze z 26. 2. 1948.

¹⁵ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948–1960*. s. 56.

¹⁶ MLÝNSKÝ, Jaroslav. *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. s. 49–50.

¹⁷ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948–1960*. s. 39.

V důsledku politických změn bylo v MNV značně omezeno zastoupení lidovců a národních socialistů. V jednatřicetičlenném plénu byla pro ně vyhrazena jen čtyři místa (v desetimístné radě pak jedno společné). Pozice v národním výboru výše uvedené nekomunistické strany nemohly obsadit do doby, dokud v nich nevznikly akční výbory Národní fronty. Téměř poloviční zastoupení získala KSČ a zbylá místa připadla masovým organizacím (ROH, JSČZ, ČSM).

Komunisté spolehlivě ovládli důležité pozice státní správy a samosprávy do počátku března 1948. Politická očista od „protilidově demokratickému živlu“ byla provedena rychle a bez odporu. Veřejnost byla o tomto dění informována jako o kroku správném a spravedlivém. Politickomocenské pozadí únorových změn popsal Josef Hodík, předseda MAV NF, při ustavující schůzi MNV 17. března: *„Dnešního dne má být doplněn místní národní výbor v Rychnově nad Kněžnou. I když uznáváme, že starý národní výbor nepracoval špatně, ...dokonce velmi mnoho dobrého vykonal, bylo nutno jej reorganizovati v duchu obrozené Národní fronty. ... Nechci tvrditi, že by všichni zástupci vyslaní do národního výboru bývalými stranami národních socialistů a lidové byli osobami špatnými nebo neosvědčivšími se. To bych jim křivdil a nebyl bych spravedlivý. ... Pravá příčina jejich odvolání leží mimo okruh našeho města, tj. ve změně poměrů celostátních.“*¹⁸ Lze předpokládat, že rozpory mezi nekomunistickými stranami a komunisty nepřešly v místním měřítku do otevřeného nepřátelství, při kterém by byl nutný zásah bezpečnostních složek. Napomohla k tomu prakticky nulová akceschopnost nekomunistických stran a strach ze Státní bezpečnosti ovládané KSČ.

Únorem 1948 se zrodila společnost,¹⁹ kterou pro Rychnov nad Kněžnou v největší míře charakterizoval postoj občanů k režimu v podobě pasivity, strachu a lhostejnosti. Dokládají to strohé úryvky pramenů. Například veřejná schůze MAV NF se konala s velmi malou účastí.²⁰ Podobně zní i zpráva z května 1948, podle níž se v místním kině při každovečerním filmu čekaly dlouhé fronty na americké filmy, kdežto na sovětské nikoliv. Nezájem lidí byl zřejmý i při tzv. kulturních pětiminutovkách vysílaných před filmem, kdy diváci přicházeli až po začátku promítání.²¹

¹⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 30, Kniha zápisů schůzí pléna, 1948, kart. č. 5., ustavující plenární schůze 17. 3. 1948.

¹⁹ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948–1953*. s. 13.

²⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 1, Kronika města, 1940–1950, kart. č. 1, s. 278–282.

²¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 1, Kronika města, 1940–1950, kart. č. 1, s. 300–301.

Neangažovanost a lhostejnost se ve veřejné správě stala v následujících letech trvalým jevem.²²

...

Po únorových změnách se úsilí komunistů zaměřilo na blížící se volby, které měly potvrdit správnost převratu získáním většiny národa, a tím způsobit rozložení nekomunistických stran. S přípravami na volby byla zároveň zahájena náborová kampaň vybízející občany ke vstupu do KSČ. O jak rozsáhlé akce se jednalo, prameny přesně neuvádí, ale víme, že předseda MV KSČ Bedřich Zakravský kladl důraz na osobní návštěvy všech zástupců MV KSČ u obyvatel města.²³ Zmínky o dalších prostředcích, které měly směřovat k získání většiny národa, v pramenech chybí, ale lze předpokládat, že byly v Rychnově nad Kněžnou využity (např. tiskoviny, rozhlas, besedy, diskusní večery, tzv. vizuální agitace ve formě plakátů s politickými hesly a s fotografiemi kandidátů apod.).²⁴

Komunisté chtěli zapůsobit na širokou veřejnost jednak svými členy v národních výborech, jednak závodními organizacemi. Snahy zřejmě zůstaly za očekáváním, neboť náborová kampaň se několikrát prodlužovala. Až po „všeplenární“ schůzi 9. dubna se nárůst obdržených přihlášek výrazněji zvýšil. Nejvíce přijatých přihlášek se objevilo na schůzi 21. dubna (122 přihlášek). Na ostatních schůzích bylo přijato dvacet až třicet přihlášek.

Do komunistické strany se přihlásili i lidé, kteří dříve působili ve veřejných funkcích a byli bývalými příslušníky nekomunistických stran. Patřili mezi ně lidovci Ludvík Kain, Václav Čáp, Josef Řehák, národní socialista Bedřich Ringel, sociální demokraté Stanislav Dvořák a Jaroslav Kos. Všichni jmenovaní určitý čas působili v MNV po volbách 1946. Do KSČ vstoupil i bývalý starosta města František Handl, který tehdy zastupoval místní Sokol jako jednatel.

Brzy po zahájení příprav na volby a náborové kampaně se otevřela otázka sloučení stran komunistické a sociálně demokratické. Tato akce skončila v srpnu s následujícím výsledkem: z 205 přihlášek odeslaných sociálním demokratům se vrátilo 65 vyplněných. Z toho vyplývá, že dvě třetiny z oslovených bývalých sociálních

²² SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 32, Kniha zápisů schůzí pléna, 1950, kart. č. 5, zpráva z 20. 4. 1950.

²³ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 32, Kniha zápisů schůzí pléna, 1950, kart. č. 5, zpráva z 20. 4. 1950.

²⁴ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948–1960*. s. 70–73.

demokratů nesouhlasilo s novými poměry. Lze předpokládat, že jejich počet byl vyšší, poněvadž pravděpodobně všichni sociální demokraté osloveni nebyli.

Prostřednictvím MNV bylo počátkem dubna oznámeno složení jednotné kandidátky NF pro volby do Národního shromáždění. V předvolební kampani se konala jediná volební schůze, a to týden před volbami. Druhý den byl uspořádán manifestační večer pod heslem: „*Jednota národa pro jednotnou kandidátku.*“²⁵ Aby volby dopadly úspěšně, inicioval MAV NF akci, v níž byl vytvořen seznam osob, které ztratily volební právo. V neustálených poměrech se to neobešlo bez komplikací. Pověřený František Zahradník jako předseda volební komise se do poslední chvíle dožadoval seznamu osob zbavených volebního práva u ONV (konkrétně do 26. května). Statistická čísla nebo zachovalé seznamy, které by mapovaly rozsah odebraných volebních práv, nejsou v archivu uloženy.

Pro samotné volby bylo město rozděleno do pěti volebních obvodů. Autor kroniky oceňuje absenci předvolebního boje politických stran a zdůrazňuje „práva“ voliče: „*Voliči nemůže být bráněno, aby volil manifestačně, tj. tak, že se netají před volební komisí tím, který lístek vkládá do hlasovací obálky.*“²⁶ Vyplývá z toho, že ve volebních místnostech byla plenta, ale její využití nebylo v těchto volbách povinné. Tato právní úprava vedla k výzvám typu „uvědomějí volí manifestačně“, tzn., že voliči vyjadřovali své sympatie k režimu.²⁷ Místní rozhlas zveřejnil den před volbami obsah rezoluce místní posádky, podle níž chtěli všichni volit veřejně, „*aby tak plně vyjádřili svůj kladný postoj k republice a k jejímu vedení, a osvědčili tak svou úctu veliteli posádky, pluk. Rud. Galochovi.*“²⁸ Naopak ti, kteří odvolili za plentou, se ocitli v podezření, že jejich postoj k režimu není pozitivní.

Voleb se zúčastnilo 3 428 občanů, z nichž 2 328 odevzdalo hlas pro jednotnou kandidátku (68%), 708 osob vložilo do urn bílé lístky (20,6%) a 392 hlasů nebylo uznáno (11,4%).²⁹ Volební akt proběhl bez narušení, které by si žádalo zásahy bezpečnostních složek. Na druhou stranu se zdá, že Rychnov nad Kněžnou byl městem,

²⁵ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 1, Kronika města, 1940–1950, kart. č. 1, s. 279.

²⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 1, Kronika města, 1940–1950, kart. č. 1, s. 279.

²⁷ CHARVÁT, Jakub. Volby a komunistické Československo (v komparativní perspektivě). In: KOCIAN, Jiří – PAŽOUT, Jaroslav – RÁKOSNÍK, Jakub. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. s. 40–41.

²⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 1, Kronika města, 1940–1950, kart. č. 1, s. 279.

²⁹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 1, Kronika města, 1940–1950, kart. č. 1, s. 279.

kde občané nepropadli „vlasteneckému“ nadšení a mnozí z nich svým hlasem vyjádřili nesouhlas. Město zaostalo za oficiálním republikovým výsledkem pro jednotnou kandidátku Národní fronty téměř o 15%. Na únorové okresní konferenci si komunisté vytyčili cíl získat v květnových volbách 1 850 hlasů. I když se podoba voleb od února pozměnila, slavili úspěch.

Týden po volbách se sešlo vedení MV KSČ, aby prodiskutovalo dosažené výsledky. Hovořilo se o politice okresu. Přítomní se shodli, že bude nutné provést revizi ve vztahu k venkovu, zaujmout „správný poměr“ k živnostníkům, ujasnit si stanoviska k novým členům a především upravit vnitrostranickou spolupráci s okresním vedením KSČ, která, jak se brzy ukázalo, výrazně vázla. To negativně ovlivnilo závodní organizace, které měly plnit úkoly dané vyššími stranickými orgány.

Především šlo o postupy předsedy OV KSČ Karla Tichého a okresního tajemníka Františka Vacka. Podle stížností oba funkcionáři nedodržovali platnost usnesení schůzí okresního vedení a jednali svévolně, když prováděli své záměry a dokonce i přes odpor některých členů strany. Například se v zápisu schůze předsednictva OV KSČ objevily body jednání, které přítomní na schůzi vůbec neprojednali. Stávalo se také, že schůze pokračovaly i po odchodu členů OV KSČ, kteří zaujali rozdílná stanoviska. „*Soudruhy jim nepohodlné odstraňují z funkcí,*“ bylo zaznamenáno. O jaké konkrétní funkce šlo, nebylo uvedeno.

Zástupci MV KSČ si také stěžovali na neochotu OV KSČ spolupracovat. Okresní vedení je opakovaně neinformovalo o učiněných rozhodnutích. Navíc Anna Ledecová, členka MV KSČ, poukázala i na chyby ve vlastních řadách. Tvrdila, že čtyři členové, kteří zastupovali místní organizace KSČ v okresním výboru, svoji funkci zanedbávali. Nedostavovali se na schůze a nereferovali ve výboru své místní organizace. Došlo i k hodnocení práce závodních organizací. Řádně ustanovená a schopná fungovat byla počátkem května jediná závodní organizace KSČ na finančním úřadě, „*jinak ostatní zatím jsou jen zmetky, a jest to hlavně okres, který tyto zmetky dělá.*“³⁰ Z budovatelského pohledu byla spolupráce místního a okresního vedení KSČ pro město v prvních púnorových měsících důležitá, proto bylo nezbytné vztahy napravit. To inicioval MV KSČ.

³⁰ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 663, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1947–1948, kart. č. 105, schůze z 5. 5. 1948.

Problematiku okresního vedení se MV KSČ rozhodl řešit na krajském vedení strany. Začátkem července podal návrh KV KSČ, aby byl svolán okresní aktiv. Důvodem pro svolání byla především nespokojenost s prací OV KSČ. Okresní aktiv byl pravděpodobně svolán, neboť OV KSČ byl nakonec nařčen z toho, že se neřídil přáním a linií strany.

Nedůvěra k OV KSČ se vyřešila počátkem října, kdy se krajské vedení vyjádřilo k prověrkám předsednictva OV KSČ. Tajemník František Vacek byl vyloučen ze strany. Předseda Karel Tichý byl zřejmě jen zbaven funkce, neboť od srpna vykonával zemědělskou referentskou funkci na ONV Rychnov nad Kněžnou a v té po říjnu 1948 setrval.

V tomto období se projevil ještě jeden problém dotýkající se místních poměrů. Ke konci července rozebíral MV KSČ otázku „očisty“ Sokola. Nalézt účinné řešení nebylo pro komunisty snadné: *„Zbaviti funkce je lehké, ale najít dalšího nového funkcionáře je těžší, zvláště když soudruzi nechtějí do Sokola vstoupiti.“*³¹ Na konci září zaznělo na schůzi MV KSČ, že do té doby nebyl nikdo ze Sokola vyloučen. Bylo uděleno jen několik důtek. To se některým členům MV KSČ nelíbilo, a proto se rozhodli znovu prověřit místní členy Sokola. K tomu byl kladen důraz na to, aby do něj sami členové KSČ vstoupili. Otázka Sokola byla v následujících měsících zřejmě dořešena, neboť zápisy ze schůzí MNV a MV KSČ o ní již nezaznamenaly žádné zprávy. Další zmínku o sokolské otázce přinesla až schůze rady MNV v lednu 1950, na níž zástupci MNV projednali dotazníky osob kandidujících na funkcionáře Sokola. Místní výbor navrhl 11 občanů. U dalších dvou občanů výbor nebyl proti, aby v Sokolu působili, ale ne na vedoucích místech, protože neměli *„kladný poměr k lidově demokratickému režimu, což dávají otevřeně najevo.“*³²

V říjnu 1948 místní vedení KSČ učinilo zhodnocení své dosavadní práce. V přicházejícím období prověrek byla „přísná kritika a sebekritika“ členů nedílnou součástí běžného vnitrostranického dění.³³ Členové MV KSČ si vytkli, že se odchýlili od dodržování přesné linie strany. Co tím konkrétně měli na mysli, z bodů jednání schůze MV KSČ nepoznáme. Dále negativně zhodnotili sloučení se sociální

³¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 663, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1947–1948, kart. č. 105, zpráva ze 4. 8. 1948.

³² SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 80, Kniha zápisů schůzí rady 1950, kart. č. 16, zpráva z 5. 1. 1950.

³³ KAŠKA, Václav. *Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952.* s. 53.

demokracií, náborovou kampaň i očistu Sokola.³⁴ Přestože negativní hodnocení převažovala, skončila poúnorová etapa v konsolidaci vztahů mezi MV KSČ a OV KSČ. Zástupci komunistického místního vedení, kteří zároveň působili v MNV (např. předseda MNV Bedřich Zakravský), tak mohli vložit více úsilí do správy města.

³⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 663, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1947–1948, kart. č. 105, schůze z 13. 10. 1948.

2. Činnost místního národního výboru od února 1948 do května 1954

Zásahy monopolní strany do působnosti národních výborů prostřednictvím vlastních členů představovaly způsob, jak kontrolovat činnost národních výborů a jak provádět důslednou centralizaci s cílem nastolení socialismu v Československé republice.³⁵ Pro komunisty bylo důležité, aby vedoucí úlohu strany pochopili i nekomunističtí a bezpartijní funkcionáři.³⁶

V národních výborech, v příslušných komisích a v akčních výborech Národní fronty tak docházelo ke spolupráci deklarované jednomyslným hlasováním o navržených otázkách. Poúnorové změny zapříčinily vznik užší politické špičky z představitelů MNV a MV KSČ. Od podzimu 1948 mohli důležité funkce vykonávat jen prověření komunisté, čímž se odstup této nové elity ještě zvýraznil.

O MAV NF se dochovalo málo pramenů, ale víme, že v prvním roce svého působení se výbor aktivně angažoval. Po dokončení očistného procesu zaměřil svoji činnost na úkoly vyplývající z aktuálních požadavků a potřeb města. Činil tak ve spolupráci s MNV a s MV KSČ (zajišťování povinných dodávek, plnění hospodářských plánů v zemědělství, plnění budovatelského plánu atd.). Díky své iniciativě výbor zasáhl mimo jiné i do tzv. lístkové aféry na začátku ledna 1949, v jejímž důsledku odstoupil předseda MNV a předseda MV KSČ Bedřich Zakravský. Za to, že funkcionáři MAV NF případ zveřejnili, byli někteří z nich voláni k odpovědnosti. Dovolili si více, než byl komunistický režim ochotný akceptovat. Přesnější průběh a následky prameny nezachycují, ale pro místní akční výbor to znamenalo, že se do dalších let distancoval od jakékoliv aktivity a omezil své působení pouze na vyřizování došlých dopisů, oběžníků apod.³⁷

Zato MNV plánoval a řídil hospodářský, sociální a kulturní život.³⁸ Členové MNV vykonávali funkce v řádných komisích, ale i v komisích sestavovaných k řešení aktuálních problémů. Příkladem za všechny může být Bedřich Zakravský jako předseda MV KSČ a zároveň předseda MNV, kde vedl referát bezpečnosti a referát personální. Byl také ředitelem Okresní národní pojišťovny.

³⁵ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 32, Kniha zápisů schůzí pléna, 1950, kart. č. 5, zpráva ze 7. 10. 1950.

³⁶ CAJTHAML, Petr. Nomenklatura a další mechanismy uplatňování moci KSČ ve společnosti. In: KOČIAN, Jiří – KALOUS, Jan (eds.). *Český a slovenský komunismus (1921–2011)*. s. 203–209.

³⁷ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MV NF okresu Rychnov nad Kněžnou 1948–1959, i. č. 1, Zápisy ze schůzí místního akčního výboru Národní fronty, 1949–1953, kart. č. 8, zpráva z 5. 12. 1949.

³⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 32, Kniha zápisů schůzí pléna, 1950, kart. č. 5, zpráva ze 7. 10. 1950.

Personální složení národního výboru se nepravidelně proměňovalo. Nejčastěji členové rezignovali kvůli osobním (změna bydliště např. za prací) a zdravotním důvodům (z prověrek KSČ víme, že mnozí byli starší 50 let) a kvůli přetíženosti funkcemi. Poslední uvedený důvod nebyl neobvyklý.

Na konci roku 1950 přibyl nový důvod k personálním změnám. Tím byla výrazně zvýšená absence jednotlivých členů národního výboru na plenárních schůzích. Někteří z nich na ni dokonce nedorazili ani jednou. Proč se tak stalo, prameny neuvádí.

Nové plénum MNV bylo ustaveno 17. března 1948.³⁹ Předsedou byl zvolen Bedřich Zakravský. Za prvního místopředsedu plénum zvolilo Stanislava Dvořáka (bývalého předsedu MNV a osvětového inspektora) a Ladislava Sloupenského (ředitele základních odborných škol) jako druhého místopředsedu. Radu doplnili Josef Motyčka (zemědělec), Vladimír Šimáček (odborný učitel), Anna Leděčová (advokátka), Eduard Jirsa (krejčí), Jaroslav Kos (berní úředník) a Karel Sokol (úředník).

V radě bylo deset míst. Devět z nich obsadili zvolení kandidáti a poslední volné místo bylo vyhrazeno pro společného zástupce lidovců a národních socialistů. Rada se skládala ze čtyř komunistů, dvou sociálních demokratů (ještě před sloučením strany přešli do řad KSČ) a po jednom kandidátu z ROH, JSČZ a ČSM a z jednoho lidovce nebo národního socialisty. V jednatřicetičlenném plénu se pro lidovce a národní socialisty vyhradila další čtyři místa (každá strana obdržela dvě místa). V něm si KSČ ponechala téměř poloviční zastoupení (15 komunistů, 4 sociální demokraté, 3 za ROH, 2 za JSČZ, 2 za ČSM, 5 lidovců a národních socialistů, ale jejich místa obsazena nebyla). Lze předpokládat, že zástupci masových organizací komunistickou stranu podporovali. V prvním poúnorovém ustavení MNV nehrál třídní původ roli. Na ten se kladl důraz až při změnách v dubnu 1949.

Po březnové ustavující schůzi MNV vypadala vnitřní organizace městské veřejné správy následovně: tvořily ji referáty personální, finanční, správy budov, stavební a regulační, policejní a dopravní, sociálně zdravotní a hřbitovní, zásobovací, zemědělský a jateční, osvětový, propagační, vodárenského a elektrárenského průmyslu, živnostnický, národní správy, bytový, lesní, knihovni.

Únorové změny potvrdilo politické zastoupení v referentských funkcích MNV. Kromě dvou sociálních demokratů (Stanislav Dvořák byl jedním z nich), kteří se přihlásili do KSČ ještě před sloučením obou dělnických stran, si referáty podrželi

³⁹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 30, Kniha zápisů schůzí pléna, 1948, kart. č. 5, zpráva ze 17. 3. 1948.

komunisté. Následující léta výraznější změny nepřinesla. Klíčové referáty vždy pevně držela KSČ.

Začátkem roku 1949 se uskutečnila nová reorganizace a sice tak, aby se shodovala s referentským systémem ONV. Byly vytvořeny referáty plánovací, práce a sociální péče, zdravotní, finanční, hospodářský, zemědělský, technický, pro všeobecně vnitřní věci, bezpečnost, pro školství a tělesnou výchovu, pro vnitřní obchod.

Předseda MNV zpravidla řídil všeobecně vnitřní věci, první místopředseda referát plánovací a druhý místopředseda referát bezpečnosti. Ostatním členům rady MNV byly předsedou národního výboru přiděleny zbylé referáty.⁴⁰ Člen rady v průměru zastával dva referáty, ke kterým byly vytvořeny příslušné komise. Vznikaly i další komise, které řešily aktuální otázky zásadnějšího, ale i dílčího charakteru (např. komise pro oslavu 1. máje, pro kontrolu Oblastního komunálního podniku, pro zahájení školního vyučování atd.). Byly zřizovány s přihlédnutím k místním podmínkám a potřebám.

K podstatným změnám došlo v roce 1949. V lednu rezignoval dosavadní předseda Bedřich Zakravský. K tomuto kroku ho donutily osobní i politické důvody, neboť jeho syna Ilju vyšetřovala SNB ve věci protistátního myšlení. Se svým vrstevníkem z reálného gymnázia vykřikovali „probenešovská“ hesla. Navíc se zapletl do tzv. lístkové aféry, která se odehrála na ONV, kde mladý Ilja Zakravský vypomáhal. Tam někdo odcizil potravinové lístky, ale prameny neuvádí, jestli byl Ilja shledán vinným. Avšak zatčen byl a rok strávil ve vězení. Bedřich Zakravský se tak musel vzdát všech politických funkcí (předsednictví MV KSČ a MNV). Předsedou MNV se stal František Erben, jehož zvolení proběhlo až na dubnovém plenárním zasedání, ale zastupující funkci předsedy MNV vykonával od rezignace Bedřicha Zakravského.

Změny na předsednické funkci MNV bylo využito pro reorganizaci celého místního národního výboru. Tehdy se poprvé objevilo kritérium třídního původu. V důsledku toho se výrazně proměnilo složení rady. Ve funkcích setrvali tři původní členové. Do rady a pléna nebyl znovu zvolen Stanislav Dvořák, poslední předúnorový předseda MNV. Skončil z politických příčin. Při prověrce mu „staří“ (předúnoroví) komunisté připomněli jeho chování ve volbách 1946, kdy se i jeho přičiněním utvářelo uskupení, které komunisté označili jako protikomunistický blok. Přesné politické

⁴⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – Dobeš, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. s. 446–450.

složení nového pléna MNV nelze v dostupných pramenech vyhledat. Lze předpokládat, že si KSČ nadpoloviční většinu podržela.

V červenci 1950 došlo k další reorganizaci MNV iniciované obecným politickým vývojem. Seznam členů pléna a rady byl sestaven pouze na základě politické příslušnosti. Zástupci masových organizací nebyli zaznamenáni. Na seznamu se poprvé objevili bezpartijní a také první zástupci Československé strany socialistické a Československé strany lidové. Rada MNV byla rozšířena na jedenáct členů a plénum na 36 poslanců. K navýšení míst v plénu MNV došlo v důsledku připojení obcí Dlouhé Vsi a Panské Habrové k Rychnovu nad Kněžnou na jaře 1950. František Erben byl znovu zvolen předsedou MNV. Komunisté si v radě podrželi osm pozic, českoslovenští socialisté jednu a dvě zbyla pro zástupce bezpartijních (v plénu měla KSČ 19, bezpartijní 10, socialisté 5, lidovci 2 členy). Bezpartijní funkcionáři představovali druhé nejsilnější seskupení, silnější než zástupci nekomunistických stran, a spolu s komunisty tvořili trvale blok připomínající sovětský model.⁴¹

Změny se dále projevily v navýšení počtu komisí a v jejich zaměření. Vznikly komise plánovací, bezpečnostní, osvětová, bytová, práce a sociální péče, zdravotní, finanční, hospodářská, zemědělská, technická, pro školství a tělovýchovu, pro sběr surovin, pro vnitřní obchod a výživu. Ustaveno bylo také představenstvo Sdruženého komunálního podniku, které se k 1. dubnu 1951 změnilo v komisi při MNV.⁴²

V průběhu následujících let došlo v MNV k opakovaným personálním změnám. Mnoho členů přestalo aktivně pracovat. Nedostavovali se na schůze a neplnili úkoly, které jim výbor přidělil.⁴³

V roce 1952 měly napomoci zapojení členů MNV do správy města pracovní obvody nově zřizované pro každého člena MNV a tzv. stálé komise. Jednalo se o komise, které se vytvářely z členů pléna, ale ne z referentů MNV. Jejich úkolem bylo kontrolovat práci výkonného aparátu na jednotlivých úsecích a hodnotit ji (např. probírat záležitosti bytové, zemědělské, zdravotní, nábor pracovních sil a činnost důvěrnického sboru).⁴⁴ Vznikly tak stálé komise pro zkoumání činnosti MNV,

⁴¹ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948–1960*. s. 187.

⁴² SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 32, Kniha zápisů schůzí pléna 1950, kart. č. 5, zpráva z 21. 7. 1950.

⁴³ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 32, Kniha zápisů schůzí pléna 1950, kart. č. 5, zpráva z 21. 12. 1950.

⁴⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 34, Kniha zápisů schůzí pléna 1952, kart. č. 6, zpráva z 5. 11. 1952.

zemědělská, pro místní hospodářství, finanční, osvětová, pro organizovaný nábor pracovních sil, pro zdravotnictví apod.⁴⁵

Aktivita členů se však nezvýšila. Na konci roku 1953 se jeden z členů MNV vyjádřil o trvajících potížích při vykonávání funkcí takto: „*Stále více úkolů a nelze je časově stihnout, zvláště dnes z komunálních služeb při neodborném obsazení dostávám jako referent zprávy neúplné a někdy i nepravdivé.*“⁴⁶

I když se o nedostatku odborníků (jako fenomén existující ve všech oblastech činnosti MNV) prameny zmiňují jen zřídka, dotvářel spolu s kumulací funkcí v úzkém kruhu zástupců MNV a MV KSČ, s neangažovaností členů národního výboru a s nezájmem veřejnosti obraz veřejného městského života v komunistické budovatelské fázi.

...

Zvláštní důraz MNV kladl na oslavy výročí, které podle příkazů z orgánů KSČ zpolitizoval a zidealizoval. Komunisté očekávali, že se na oslavách sejdou široké vrstvy občanstva, a chtěli toho využívat pro šíření své představy o budování socialismu. Zástupci MNV si sami sobě dávali za povinnost účastnit se všech těchto akcí. Na některých oslavách se sešly tisíce lidí. Karel Kaplan vyjádřil názor, že vysokou účast lze přičítat jakési „povinnosti“, aby se lidé vyhnuli perzekuci a sankcím.⁴⁷ Z kultury se stal nátlakový prostředek. Například na podzim 1949 žádal místní Sokol o povolení Mikulášské zábavy, ale žádosti se mělo vyhovět pouze v případě, zúčastní-li se Sokol veřejné slavnosti pořádané u příležitosti Stalinových narozenin.

Jak kulturní události ovlivňovaly život ve městě, ukazovalo také udělování čestného občanství. Prezidentu Klementu Gottwaldovi mohly čestné občanství udělit jen ty obce, které splnily dvouletý plán. Rychnovu nad Kněžnou se plán podařilo splnit. Na konci roku 1948 se na prosincové schůzi pléna MNV čestnými občany města stali i předseda vlády Antonín Zápotocký a ministr vnitra Václav Nosek. Slavnostní schůze posloužila zároveň k oslavě vstupu do první pětiletky.

Atmosféru jednotlivých schůzí pléna MNV dlouhodobě vytvářela doba, kdy se vnímalo zvýšené nebezpečí válečného konfliktu mezi velmocemi (např. po vypuknutí války v Koreji). Václav Kaška popisuje styl a způsob vedení schůze jako jistý fenomén,

⁴⁵ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 34, Kniha zápisů schůzí pléna 1952, kart. č. 6, zpráva z 29. 12. 1952.

⁴⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 35, Kniha zápisů schůzí pléna 1953, kart. č. 6, zpráva z 28. 4. 1953.

⁴⁷ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948–1953*. s. 9–13.

kde poukazuje na užívání tzv. komunistického válečného slovníku, který byl komunistům jednak blízký, a jednak jim sloužil jako šablona při výběru „vhodných“ slov a frází.⁴⁸ Plenární schůze MNV tak dostaly uměle dramatický nádech, aby přítomné občany přesvědčily o důležitosti jejich konání. Začínaly proslovem předsedy o aktuálním dění ve světě, o vývoji zdánlivě nikdy nekončící války mezi kapitalismem a socialismem. Závěr zpravidla představoval načrtnutou cestu socialistického lidu k vítězství.

Další snahou o zpolitizování schůzí národního výboru byly komunisty iniciované manifesty (např. lidu pracujícího pro mír, budovatele míru), které se odesílaly vládě. Šlo o texty obsahující řadu výzev k zaujetí bojovných, přísně disciplinovaných a ideologicky pevných postojů. V jejich duchu vznikaly Pochody míru a jiné akce, které podporovaly sovětský socialismus a hanily americký kapitalismus (např. akce Mírového centu obilí).

Cesta socialismu tak byla prezentována jako jediný a správný směr za dosažením trvalého míru, který měly uskutečňovat především národní výbory. Byla tím ospravedlňována likvidace kapitalismu. Tento proces trval ve městě několik let. V prosinci 1949 byly zřízeny Sdružené komunální podniky, do nichž byly převáděny soukromé živnosti. Konkrétní průběh likvidace soukromého sektoru v Rychnově nad Kněžnou nelze sledovat, ale určitou představu přinesla zpráva přiložená k zápisu plenární schůze MNV z ledna 1951. K počátku roku 1951 se Sdružené komunální podniky skládaly (v okrese) z 26 středisek se 162 zaměstnanci. Pro podzim téhož roku zpráva uváděla již 242 zaměstnanců. Komunální služby představovaly jednu z hlavních oblastí, kterým se národní výbor věnoval nepřetržitě po celé sledované období. Jejich cílem bylo sjednotit bývalé živnosti pod dohled státu, aby kompletně pokryly prostor zákaznických potřeb. Komunálním službám dlouhodobě chyběla kvantita a kvalita.

Soukromý sektor byl likvidován rovněž uvalením národních správ na různé výrobní a obchodní provozovny a konfiskací majetku. Jen v ojedinělých případech se národní správa zrušila. Znovu se otevíraly kauzy kolaborace a protistátního jednání z doby války. Někteří lidé si opět museli podat žádost o přiznání československé státní spolehlivosti a domovské právo. Domovské právo zpravidla obdrželi všichni žadatelé, poněvadž splňovali podmínky udělení (tj. 10letý pobyt ve městě).

⁴⁸ KAŠKA, Václav. *Neukáznění a neangažovaní*. s. 46–47.

Největší zásah do osobního vlastnictví se uskutečnil při zabránění majetku šlechtického rodu Kolowratů. Stalo se tak brzy po únoru 1948. Další z větších vlastnických změn se týkaly městské elektrárny, která byla předána znárodněnému podniku VČE, a dvou pivovarů. MNV si přál, aby jejich provoz zůstal zachován. Jeden pivovar byl zrušen, druhý přešel pod správu MNV. Hostince a hotely se postupně zavíraly. Kvůli likvidaci soukromého sektoru byla na konci roku 1952 převedena správa lesního majetku z MNV do správy státních lesů, „*aby malovýroba ustoupila velkovýrobě v zájmu jednotného plánování.*“⁴⁹ Farské pozemky se využily pro veřejné účely (např. pro potřeby posádky). Židovská synagoga byla změněna ve skladiště atd.

Další pozorovatelné změny nastaly koncem roku 1952, kdy ONV žádal o aktuální seznam tzv. „venkovských boháčů“ (12 jmenovaných). Dva z nich žádali o vyškrtnutí ze seznamu. Žádost MNV zamítl s odůvodněním, že všichni na seznamu patřili mezi vykořisťovatele, asociály, uživatele znárodněného majetku a vlastníky traktorů. Dále jejich usedlosti byly „po všech stránkách vybaveny“, jejich vlastníci nechovali kladný postoj k socializaci vesnice a neplnili dodávky. Z těchto důvodů byli označeni jako „vesničtí boháči.“ V roce 1953 si ONV vyžádal od MNV sestavení dalšího seznamu osob z řad živnostníků, bývalých továrníků, velkoobchodníků a vyšších státních úředníků za účelem vyloučení z vázaného zásobování.

Důsledná likvidace soukromého sektoru se prováděla na úkor efektivity. Přesvědčili se o tom i samotní komunističtí funkcionáři. Na plenární schůzi MNV v srpnu 1948 si jeden z nich stěžoval, že jednotlivé podniky z města rychle mizely, aniž by existovala alternativní řešení. Navrhoval, aby bylo podpořeno tzv. Družstvo kupců. Nelíbilo se mu, že by se mělo rušit něco, co fungovalo. Družstvo kupců sjednocovalo malé obchodníky, kteří pomáhali okresu s dovozem zboží. Proto MNV sepsal žádost a zaslal ji Ústředí radě družstev v Praze. V říjnu zástupci ministerstva vnitřního obchodu Družstvo kupců definitivně zrušili a MNV nezbývalo, než vzít doručenou odpověď na vědomí.

Zásadní změnu přinesl rok 1953. Z projevu a z usnesení celostátní konference KSČ z června 1952 vyplývaly pro místní národní výbor především úkoly v zemědělské

⁴⁹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 34, Kniha zápisů schůzí pléna 1952, kart. č. 6, zpráva z 29. 12. 1952.

výrobě (obhospodaření všech pozemků, plnění dodávek, založení JZD atd.) a plánované zlepšení činnosti v místním hospodářství (tj. v komunálních podnicích).⁵⁰

...

Od února 1948 měl MNV zájem na výstavbě družstevních podniků. Hledal pro ně prostory (např. pro družstvo Osvobozená domácnost vykoupil pozemky a zdarma mu je věnoval, další pozemek opatřil pro základní odbornou školu). Národní výbor se snažil angažovat v různých státem podporovaných a veřejně prospěšných projektech. Jedním z nich byla stavba vodovodu z Kačerova, která se protahovala od roku 1946. Projekt byl v létě 1948 zrušen a nahradil ho projekt vodovodu z Ještětic (podmínkou byl vstup města do družstva Císařská studánka).

Mezi další projekty patřila modernizace města v rámci tzv. akce 5M (5 miliard na zvelebení měst a obcí), které byly využity na dostavbu kanalizační sítě, elektrizace odlehlejších částí města, výstavby silničních komunikací apod. Dále se MNV angažoval na dostavbě okresní nemocnice, vojenských činžovních domů, novostavbě bytových jednotek a dalších kasárenských objektů (např. cvičiště). S přípravou prvního pětiletého plánu se v následujících letech počítalo s dalšími veřejnými stavbami (domovem mládeže, mateřské školy aj.), které měly napomoci budování socialismu (např. matkám umožnit jeslemi dřívější vstup do zaměstnání).

Pro samotné obyvatele města byla nejzávažnější problematika v bytové výstavbě. V ní trvala tu krize od druhé světové války. Bytový referent několikrát vyzýval obyvatelstvo k nahlášení nadměrných bytů, aby mohl být byt s více místnostmi rozdělen a přidělen dalším rodinám. Členové MNV prováděli revize všech bytů. Výsledkem bylo, že některé osoby či celé rodiny „uvolnily“ své byty pro jiné. Důvody přesunů nebyly uvedeny, ale zřejmě za nimi stály politické příčiny. Například Karlu Krejcarovi, školiteli lidových soudců, byl na žádost přidělen byt. Ostatní zájemci protestovali, že výběrové řízení neproběhlo podle vyhlášky. Protest MNV zamítl a věc tím byla vyřešena. Dále dům manželů Zrůbkových byl zabaven z „veřejně prospěšného důvodu“, aby se mohl využít pro školní družinu, dokud pro ni MNV nenajde lepší prostory.

Bytové problematice naopak přitížilo navyšování administrativní síly, tedy zřizování úřadoven z původních bytů. Dlouhodobě neúnosnou zátěž v bytovém fondu dále zhoršovala např. rezervace „vhodných“ bytů pro soudní zaměstnance v rámci

⁵⁰ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 35, Kniha zápisů schůzí pléna 1953, kart. č. 6, zpráva z 29. 1. 1953.

reorganizace veřejné správy a soudnictví. Vážnost situace dokládá zpráva bytové komise z poloviny roku 1949, kdy za první pololetí přijala 124 nových žádostí o byt. Bylo vyhověno 54 žádostem. U bytové komise stále zbývalo 233 nevyřízených žádostí.⁵¹ Dále bylo na stejné plenární schůzi MNV konstatováno, že bytová komise „nenachází pro svou práci u mnohých občanů porozumění a její činnost je všemožným způsobem ztěžována a mařena.“ Předpokládalo se, že se zlepšení bytových poměrů zajistí, předá-li se odpovědnost jiným organizacím. V roce 1951 převzal od MNV bytový sektor nejprve Oblastní komunální podnik, ve kterém byly zavedeny tzv. bytové samosprávy (bytový sektor měla pokrýt síť důvěrníků). Později byl zřízen Oblastní bytový komunální podnik se sídlem v Rychnově nad Kněžnou, který byl spravován MNV z měst Rychnova nad Kněžnou, Kostelce nad Orlicí a Vamberka. Ke zlepšení nedošlo. Bytová krize trvala nadále a v pozdějších letech již prameny Oblastní bytový komunální podnik nezmiňují, zřejmě zanikl. Tuto problematiku nadále řešila jen stálá bytová komise při MNV.

...

V květnu 1954 se konaly do národních výborů volby, kterými byl zrušen dlouho trvající referentský systém. Místa referátů zaujaly odbory, v jejichž čele už nestál člen rady MNV.⁵²

O volbách a předvolební agitaci se dovídáme pouze z kroniky města, kde je uvedeno, že od 24. března se konaly předvolební besedy a diskuse v jednotlivých volebních obvodech. MNV jich vytvořil šest (sedmý obvod byl specifický, tj. vojenská posádka a nemocnice). Nejvýznamnější předvolební schůze se uskutečnily 14. dubna za účasti tajemníka krajského sekretariátu KSČ z Hradce Králové Trumce, a 13. května, kterou navštívil ministr vnitřního obchodu František Krajčír. S blížícím se 16. květnem se intenzivně zdobilo město a zapojovaly se kulturní podniky zaměřené na volební agitaci.

Květnovými volbami do národních výborů, které nebyly svobodné a soutěživé, byla zavedena praxe, kdy volič neměl na výběr z kandidátů, poněvadž za každý volební obvod byl nominován jen jeden kandidát. Místní akční výbor Národní fronty v Rychnově nad Kněžnou nefungoval, a tak výběr kandidátů připadl na MV KSČ. Jejich schválení zřejmě provedl OV KSČ ve spolupráci s OAV NF. Ve výběru kandidátů

⁵¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 31, Kniha zápisů schůzí pléna 1949, kart. č. 5, zpráva z 25. 8. 1949.

⁵² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – Dobeš, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. s. 445–450.

musely mít zastoupení jednotlivé společenské skupiny (muži a ženy, dělníci, rolníci, příslušníci pracující inteligence, vojáci, straníci a nestraníci) s převahou členů komunistické strany.

Kolik občanů se voleb zúčastnilo, uvádí jen kronika města. Ve volebních obvodech (bez nemocnice a posádky) hlasovalo 4 299 občanů s průměrnou úspěšností 73% (3 135 bylo pro dané kandidáty, 1 164 proti).⁵³ V Rychnově nad Kněžnou a v jeho přidružených částech (44 obvodů) neprošla jediná kandidátka na poslankyni, a to jistá Krsková z obvodu Dlouhá Ves, která nezískala potřebnou nadpoloviční většinu hlasů při tzv. negativním hlasování (tzn. důsledné přeškrtnutí jména a příjmení kandidáta na volebním lístku). Proto v něm byly do 14 dnů vypsány dodatečné volby. Využití bílých lístků nebylo možné.⁵⁴

V porovnání místních výsledků voleb do národních výborů s oficiálními statistikami vyplývá, že volby v Rychnově nad Kněžnou se značně lišily (až o 20 % méně hlasů pro navržené kandidáty, než činil republikový průměr). O příčinách takového rozdílu se můžeme jen domnívat. Zajímavé je také to, že při volbě do místního národního výboru 1954 vzrostl počet hlasujících o 871 osob oproti volbám do Národního shromáždění 1948. Navýšení volební účasti zřejmě zapříčinilo několik faktorů. Karel Kaplan se domnívá, že vyšší účast mohla souviset se zkušenostmi, které občané s režimem získali. Jednak lidé zažili nejhorší léta zakladatelského období komunistického režimu, zvláště v roce 1953, jednak mohli doufat v možnost alespoň malého zlepšení.⁵⁵

⁵³ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 3, Kronika města, 1950, kart. č. 1, s. 22–30.

⁵⁴ CHARVÁT, Jakub. Volby a komunistické Československo (v komparativní perspektivě). In: KOCIAN, Jiří – PAŽOUT, Jaroslav – RÁKOSNÍK, Jakub. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. s. 42–43.

⁵⁵ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948–1960*. s. 184–185.

II. Činnost místního národního výboru od června 1954 do května 1957

1. Krátký rok 1954

Vývoj v roce 1954 ovlivnily dvoje volby. Byly důsledkem událostí z předchozího roku a jejich hlavním cílem bylo obnovení vztahů komunistické strany a mas, upevnění dělnicko-rolnického svazku a probuzení společenských organizací a národních výborů k aktivitě.⁵⁶ Komunistické vedení Rychnova nad Kněžnou chtělo získat důvěru občanů prostřednictvím nového MNV a uvedením MAV NF v opětovnou činnost. Květnové volby tak mnozí vnímali jako nový impuls na cestě za vyhlášením socialismu v Československé republice. Desátý sjezd KSČ tento vývoj potvrdil.

Komunisté se na výsledky voleb snažili zareagovat co nejrychleji. Předseda MV KSČ Jiří Martinec svolal mimořádnou schůzi na následující den ve tři hodiny ráno v místnosti, kde se scházela rada MNV, aby přítomní komunisté právě skončené volby zhodnotili. K celkovému průběhu voleb se vyjádřili stručně. Jejich ojedinělé připomínky se týkaly drobných „nedostatků“ v organizaci voleb. Václav Stárek např. kritizoval práci jednotlivců ve volebních komisích.

V případě nezvolení kandidátky Krskové z obvodu Dlouhá Ves označili zástupci MV KSČ za odpovědného jistého Fryče, předsedu obvodní volební komise. Jednoznačně se shodli na nepřesvědčivém důvodu, že Fryč „nevyvinul dostatečné úsilí“. Odmítnutím této kandidátky bylo jediným neúspěchem místních komunistů ve volbách do národních výborů.

Na stejné schůzi navrhli zástupci MV KSČ nového kandidáta a termín dodatečných voleb na 30. května. Žádný komunistický kandidát z Dlouhé Vsi pro ně nebyl vhodný, proto se domluvili na jistém zemědělci Pavlovi z Dlouhé Vsi-Jamy. Pravděpodobně se jednalo o osobu bez politické příslušnosti. Na schůzi voličů přítomní občané návrh MV KSČ nepodpořili a vyslovili se pro Františka Hartmana, bezpartijního skladníka z národního podniku Betra. MV KSČ se změnou kandidáta souhlasil a dodatečné volby v obvodu Dlouhá Ves v náhradním termínu proběhly. Ze 130 zapsaných voličů jich 126 odevzdalo volební hlas (121 pro kandidáta Františka Hartmana a 5 proti). Tím definitivně květnové volby do MNV v Rychnově nad Kněžnou skončily.

⁵⁶ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948–1960*. s. 179–180.

Během prvního povolebního dne vypracovali na schůzi MV KSČ přítomní členové návrh na složení rady MNV podle politického zastoupení. Předsedou zvolili Ladislava Sloupenského. Návrh na předsedu poslali se stručnými podklady (charakteristikou pracovní pozice, potvrzením o dělnickém původu, informací „o politickém a třídním uvědomění“) na OV KSČ s doporučením ke schválení.

Komunisté chtěli vkročit do nového funkčního období MNV aktivně a připraveně, jak ukázal iniciativní komunista Bohumil Rozum, který jako nejstarší člen nového MNV zaslal dopis na MV KSČ. Požadoval v něm svolání a ustavení stranické skupiny komunistů při MNV. Jednalo se o poradní orgán, který se měl scházet před zasedáním národního výboru, aby komunisté při schůzích nezaujímali rozdílná stanoviska, což se v minulých letech někdy stávalo. Pro komunisty to znamenalo nevhodný projev vrhající stín na stranu. Místní výbor KSČ souhlasil, a tak se stranická skupina při MNV ustavila 28. května, ihned poté se dohodla na společném postupu při ustavující schůzi MNV.⁵⁷

Následně se konala ustavující schůze MNV. Sešla se v sále Domu osvěty za přítomnosti 120 občanů, zástupce KNV Václava Žabokrtského a tajemníka ONV Františka Duška. Plénium MNV tvořilo 44 členů a zvolilo 7člennou radu. Na pozici předsedy plénium hlasovalo o dvou návrzích, rozhodovalo se mezi Josefem Pavelcem a Ladislavem Sloupenským. Většinovým hlasováním se přítomní rozhodli pro Josefa Pavelce. Na pokračujícím ustavujícím plenárním zasedání MNV všichni hlasovali již jednomyslně. Pozici místopředsedy obsadil Josef Serbousek a tajemníka Jiří Žabokrtský. Dále plénium zvolilo do rady Josefa Prause, Karla Martince, Jiřího Sršně a Jarmilu Rázlovou.

Zajímavý je nejednotný postup při volbě samotného předsedy MNV Josefa Pavelce a místopředsedy Josefa Serbouska, kteří v původním návrhu MV KSČ nefigurovali. Pravděpodobně ke změnám došlo těsně před ustavující schůzí MNV, neboť při volbě předsedy rozhodla nadpoloviční většina, ale při následující volbě místopředsedy se přítomní vyjádřili již jednotně. Lze předpokládat, že změny ve složení v radě národního výboru zazněly až na schůzi stranické skupiny při MNV.

Při ustavující schůzi plénium MNV dále schválilo stálé komise a jejich předsedy a členy (předsedou stálé komise osvětové byl Bohumil Rozum, komise bezpečnostní

⁵⁷ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 20. 5. 1954.

Josef Petrlák, komise zemědělské Gustav Kerber, komise finanční František Abel, komise hospodářské Ladislav Sloupenský, předsedkyní komise pro výstavbu města byla Anna Ledečová, komise zdravotnické Marie Talavašková, komise pro obchod a výživu Bohumila Holcová a předsedou komise pro pracovní síly byl Jaroslav Krčmář a komise pro tělovýchovu a sport Rudolf Kyndl).⁵⁸

Po volbách do národních výborů došlo také k reorganizaci jejich vnitřní struktury. Podle zákona č.13/1954 Sb. požádala rada MNV v Rychnově nad Kněžnou KNV Hradec Králové o zřízení odboru finančního, zemědělského, pro výstavbu a všeobecného. Trvalo téměř dva měsíce, než rada KNV výměrem z 22. července 1954 návrh schválila.⁵⁹ Poté rada MNV zažádala ONV o schválení návrhu na obsazení míst vedoucích odborů. Na odpověď čekali další dva měsíce.⁶⁰ Ostatní členy odborů stanovila rada MNV. Z tohoto důvodu byly stále komise při MNV nezbytné a s jejich působením se počítalo nadále.

Jak ukázala předchozí léta, aktuální úkoly členů národního výboru se proměňovaly podle potřeb města. Počátkem června 1954 konkretizovalo plénum MNV úkoly pro nově ustanovené členy rady. Předseda Josef Pavelec měl dohlížet na činnost rady a jednotlivých úseků výkonného aparátu (např. stálé komise a odborů). Místopředseda Josef Serbousek obdržel úkoly kontrolní povahy (např. kontrolu těžby dřeva ve Včelném). Tajemník Jiří Žabokrtský zajišťoval v duchu komunistické ideologie školení členů MNV, zajišťoval kádrové posudky, připravoval program zasedání rady a schůze MNV, napomáhal stálým komisím v jejich práci, podílel se na přípravě plánů, dohlížel nad osvětovou činností a zajišťoval průběh obhospodaření pozemků. Další člen rady Jiří Sršeň dostal na starost kontrolu nad sady a zahradníky MNV a zajištění obhospodaření všech pozemků. Členka rady Jarmila Rázová byla pověřena rozvojem činnosti výboru žen při MNV a sledováním zásobování obyvatelstva. Josef Praus dohlížel na turistický ruch, bytovou politiku a provoz komunálních služeb. Karel Martinec byl pověřen dohledem nad stavem komunikací, kanalizace, výstavby města a projektem vodovodu z Císařské studánky.⁶¹ Rozdělení

⁵⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 3, Kronika města, 1954, kart. č. 1, s. 33–34.

⁵⁹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 28. 7. 1954.

⁶⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 22. 9. 1954.

⁶¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 2. 6. 1954.

úkolů mezi členy rady MNV bylo rozmanité a zasahovalo do všech oblastí správy města.

Ostatní členové MNV se starali o své volební obvody. Navštěvovali občany, uskutečňovali společné besedy a stanovili si tzv. přijímací dny, kdy měli být v určitý čas ve vlastních bytech, aby je, bylo-li to potřeba, mohli voliči osobně navštívit.⁶² Dále měli vytvářet podmínky pro socialistickou soutěž kolektivů a jednotlivců (spolupracovat se závodními radami a základními organizacemi KSČ), podílet se na rozvoji výstavby města v bytech, v průmyslu a v dopravě (např. zajištěním brigád). Pracovník národního výboru měl hájit a prosazovat politiku KSČ a vlády.⁶³

O tom, že volby do národních výborů zásadní změny z pohledu aktivizace strany a mas nepřinesly, se začali zástupci MNV přesvědčovat záhy. Necelý měsíc po ustavení MNV byli na schůzi MV KSČ pozváni předseda MNV Josef Pavelec a tajemník MNV Jiří Žabokrtský, aby zhodnotili dosavadní práci národního výboru. Hovořili o „těžkostech“, které MNV provázely od začátku funkčního období. Josef Pavelec kritizoval jednání občanů, kteří neoslovovali ani kandidáty ve svých obvodech, ani příslušné komise, ale obraceli se přímo na radu MNV. Z toho pak vyplývalo, že předsedovi MNV nestačil vymezený čas (2 hodiny denně) k vyřízení veškeré práce (zvláště v letních měsících).⁶⁴

Předseda MNV se stále častěji potýkal s nadmírou úkolů. Jednalo se především o drobnější úkoly, které se hromadily. Z těchto příčin rada MNV uvažovala o vytvoření dalších pomocných komisí, sboru agitátorů apod., které by úkoly převzaly na sebe.⁶⁵

Situaci ztěžovala stranická skupina při MNV, která měla být spojnicí mezi MV KSČ a MNV. Komunisty byla kritizována za svou neaktivitu a nečinnost. Nescházela se prakticky od svého ustavení.⁶⁶ MV KSČ z tohoto důvodu pověřilo místopředsedu MNV

⁶² SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 19. 7. 1954.

⁶³ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 19. 7. 1954.

⁶⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva ze 17. 6. 1954.

⁶⁵ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 22. 12. 1954.

⁶⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 22. 7. 1954.

Josefa Serbouska, aby jednotlivé úkoly přenášel z MV KSČ na MNV a naopak, aby informoval MV KSČ o usneseních MNV.⁶⁷

Nedostatečné plnění úkolů zapříčinilo také ochablost závodních organizací KSČ. Minimální schůzovní činnost brzdila přejímání úkolů. Příčiny se zdůvodňovaly nevyužíváním nových metod, neznalostí stanov strany, malou účastí na školení apod.⁶⁸

...

K největší politické události v roce 1954, která ovlivnila činnost státních orgánů, patřil červnový X. sjezd KSČ, jehož hlavní myšlenkou bylo prohloubit spojení strany s masami. Sjezdové usnesení zavazovalo nejen komunisty, ale všechny funkcionáře národního výboru v Rychnově nad Kněžnou. Na plenárním zasedání MNV 19. července 1954 členové výboru odsouhlasili návrh, aby všichni funkcionáři národního výboru seznamovali veřejnost s usnesením X. sjezdu KSČ a dbali na to, aby vytyčené úkoly byly plněny nejen příslušnými komisemi, případně radou nebo plénem MNV, ale především občany. Bez nich, jak poté v průběhu roku několikrát na zasedání MNV zaznělo, bylo plnění plánů neuskutečnitelné.

Desátý sjezd KSČ pokračoval v trendu z předcházejícího roku a vytyčil si za cíl rozvoj ekonomické socialistické základny.⁶⁹ Místní národní výbor je konkretizoval takto: podstatné zvýšení zemědělské výroby, zlepšení administrativní práce a činnosti volených orgánů, zlepšení zásobování obyvatelstva, zkvalitnění služeb komunálních podniků, rozvíjení výstavby města (bytové jednotky, průmysl a doprava), zlepšení zdravotní péče a rozvíjení kulturního, osvětového, školského a tělovýchovného života.⁷⁰

Zemědělská otázka zaujala na programu první místo a MNV na ni také trvale kladl zvýšený důraz. Každoročně národním výborem pověřené osoby sledovaly průběh sezónních prací (žní, výmlatu a výkupu), napomáhaly plnit úkoly, které měly ve spolupráci se stálou zemědělskou komisí a zemědělským odborem situaci zlepšit (rozšíření okruhu aktivistů z řad malých a středních rolníků).

⁶⁷ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 28. 10. 1954.

⁶⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 23. 9. 1954.

⁶⁹ REIMAN, Pavel. *Dějiny komunistické strany Československa*. s. 550–551.

⁷⁰ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 19. 7. 1954.

Návrhů, jak zvýšit zemědělskou výrobu, bylo několik. Jednalo se o plánované rozšíření zemědělské půdy (např. záměr zúrodnit bývalé vojenské cvičiště).⁷¹ K oživení zemědělství měli přispět především mladí lidé vycházející ze škol. To znamenalo neustále „dokazovat“, že jednotné zemědělství je výhodnější. Výstavba družstevního hospodářství byla v očích komunistů ekonomickou nezbytností. Předpokládali, že jedině tak dosáhnou definitivního vítězství socialismu.⁷²

V praxi se jednalo o dlouhodobý problém. Zemědělství vykazovalo trvalý nedostatek pracovních sil. Řada zemědělců byla staršího věku. Mladí lidé, kteří měli jejich místa zastoupit, nepřicházeli. Pravidelně se neplnily stanovené limity. U tzv. notorických neplničů bylo třeba zakročit buď opakovaným přesvědčováním, nebo trestním řízením.⁷³

Dalším faktorem, který ztěžoval situaci, byla STS, která dlouhodobě svoji práci prováděla nekvalitně (zřejmě od svého založení v roce 1950). Stížnosti občanů bral MNV jako oprávněné. *„Zemědělci si stěžují, že dříve bylo na vesnicích více traktorů a samovazů, nyní že nejsou vidět.“*⁷⁴

Problémy v zemědělství způsobovaly, že neobdělané půdy přibývalo. Stoupal tak počet držitelů půdy, kteří ji chtěli dát k dispozici MNV; ten ji následně předával do nuceného pachtu.⁷⁵

...

Druhým závažným problémem byl sektor výstavby (především bytů). Předsedkyně stálé komise pro výstavbu předkládala tuto problematiku téměř na každé schůzi jako jeden z nejhůře řešených úkolů MNV.⁷⁶ Výstavba nestačila krýt potřebu. Za půl roku fungování nového MNV stálá komise evidovala 93 nových žádostí o byt, ale

⁷¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 20. 12. 1954.

⁷² SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 19. 7. 1954.

⁷³ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva ze 7. 10. 1954.

⁷⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 12. 8. 1954.

⁷⁵ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 15. 7. 1954.

⁷⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 29. 12. 1954.

přidělila jen 58 bytů. Nevyřízených žádostí evidovala celkem 257 (bylo jich o 23 více než 1949).

Stav se snažila stálá komise zlepšit opakovanou revizí bytů a následnou likvidací „nadměrných“ bytů jako v předešlých letech. Anna Ledečová (předsedkyně stálé komise pro výstavbu) byla přesvědčena, že tento úkol měl řešit celý MNV a ne jen její komise.⁷⁷ Dále vytkla národnímu výboru, že mnohé investice zůstaly nevyužity pro nedostatečnou přípravu projektů. Bytová výstavba stagnovala.

O vážnosti bytové situace vypovídá kronika, ve které bylo uvedeno, že k 31. prosinci 1954 bylo v Rychnově nad Kněžnou (počítáno i s Panskou Habrovou a Dlouhou Vsí) 1 140 domů se 2 121 byty. Z 2 121 bytů mělo veškeré moderní příslušenství (vodovod, kanalizace, koupelna) jen 52 bytů. Z 2 121 bytů bylo 497 bytů o jedné místnosti, 1 073 o dvou, 473 o třech, 71 o čtyřech, 8 s více místnostmi. Přelidněných bytů bylo 1 152 a jen 3 byty byly nadměrné.⁷⁸

Ve výstavbě města pokračovala akce 5M (úpravy komunikací, dokončení hasičské zbrojnice v Dlouhé Vsi, podpora bytové výstavby u národních podniků, pokračování projektu vodovodu apod.). Podmínkou pro realizaci uvedených staveb bylo to, že materiál byl získán z místních zdrojů a všechny pomocné práce museli občané vykonat většinou bezplatně.⁷⁹ Například se pro tento rok kalkulovalo se 1 800 hodinami placenými a 9 210 neplacenými hodinami.⁸⁰

Zastupitelé města plánovali a podporovali další projekty. Dlouhodobě vytvářeli tzv. akční plán,⁸¹ který projekty zastřešoval. Byly různé povahy. Akční plán zasahoval do všech jednotlivých úseků plánovaných činností národního výboru. Zaměřoval se především na místní hospodářství a komunální služby, jejich zvýšení nabídky a zkvalitnění práce za účelem zlepšení hospodářské situace. Tak vedle výstavby komunálních služeb a výstavby a zlepšování vzhledu města, se objevila péče o kulturně

⁷⁷ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 16. 8. 1954.

⁷⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 3, Kronika města, 1954, kart. č. 1, s. 50–56.

⁷⁹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 28. 5. 1954.

⁸⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 3, Kronika města, 1954, kart. č. 1, s. 35.

⁸¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 5. 7. 1954.

osvětovou činnost, podpora rozvoje činnosti osvětového domu, nebo šíření politických a vědeckých znalostí.⁸²

Akcí plán dále zahrnoval dohlížení na zaměstnanost obyvatel, zařazování mládeže ze škol do průmyslu, do zemědělství nebo na další studia apod. Projevoval se nedostatek pracovních sil v některých úsecích (především v zemědělství) a z tohoto důvodu vzrůstal požadavek zapojení žen do pracovního poměru, čímž národní výbor v rámci plánu uvažoval o vybudování dalších zařízení pro předškolní děti (např. druhých jeslí a nové třídy pro mateřské školy).

Akcí plán byl přijat na ustavující schůzi po květnových volbách 1954. Stal se programem pro celé funkční období MNV, i když v původních představách měl zahrnovat pouze rok 1954. Velmi brzy se ukázalo, že stanovené úkoly nelze do roka stihnout, a proto bylo třeba časový harmonogram rozšířit na celé volební období.⁸³

...

V roce 1954 se MNV více zaměřil na činnost žen. Pro Rychnov nad Kněžnou „ženské hnutí“ mělo svůj specifický vývoj. Z kroniky víme, že se její autor pyšní tím, že Rychnov nad Kněžnou byl jako jedno z prvních měst, které se zamýšlelo nad možnostmi zapojení ženy do práce při zřízení jeslí. O pracovním potenciálu žen se začalo častěji hovořit právě až v roce 1954. „Ženy rodičky“ pak představovaly zvláštní skupinu, která stála za aktivitou výboru žen při MNV.

Rok 1954 byl v tomto směru důležitý. Národní výbor začal provádět průzkumy, kolik žen by bylo možné zapojit do pracovního procesu.⁸⁴ Předpokládal, že by se mohly uplatnit v rámci probíhajících letních prací v zemědělství. Na druhou stranu do schůze MNV přicházely stížnosti žen, kterým závody nevyházely vstříc. Například v závodě Mira nezaměstnaly ženy na méně než 8 hodin. Jelikož se tento problém vyskytoval i v jiných podnicích, upozornil MNV závody, aby při sestavování plánu na rok 1955 počítaly a naplánovaly určitý počet pracovník se zkrácenou (např. čtyřhodinovou) směnou.

Činnost žen při MNV byla národním výborem hodnocena kladně. Funkcionáři MNV vyzdvihli ženské přednosti v podobě zajišťování úkolů (výzdoby kulturních akcí, péče o prostředí závodů apod.).

⁸² SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 3, Kronika města, 1954, kart. č. 1, s. 43–47.

⁸³ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 18. 1. 1957.

⁸⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 16. 8. 1954.

Od února 1948 se v plénu a v komisích MNV vždy určité procento žen vyskytovalo. Nebylo pevně stanovené. Ženy v MNV byly vybírány zřejmě podle potenciálního uplatnění (např. advokátka Anna Ledecová, která, než se odstěhovala do Hradce Králové, vykonávala v MNV předsednickou funkci stálé komise pro výstavbu, v určitém období působila i v radě MNV).

Čtvrtinové zastoupení žen v MNV dosažené v roce 1954 nebylo uspokojivé, a proto důležitost výboru žen při MNV vzrostla. Funkcionáři MNV si od něho slibovali, že se z jeho členek stanou budoucí poslankyně národního výboru. Výbor žen při MNV vznikl zřejmě v roce 1953⁸⁵ a jeho celkovou roční činnost hodnotil národní výbor kladně: „Výbor žen pracuje tak, že osobní agitací mezi ženami, pořádáním besed se ženami, kulturních podniků a praktických kurzů probouzí zájem žen ve městě a na vesnici o práci MNV. Jejich práce je vidět při zajišťování pomoci v zemědělství, při výkupu, pečovaly o jesle, mateřské školy, o besedy a zdravotní přednášky. V celé řadě podniků snažily se zpříjemnit prostředí pracujícím ženě a mládeži.“⁸⁶ Výbor žen při MNV se volil každoročně podle kandidátky sestavené MNV. V roce 1954 se volby uskutečnily 26. října. První výbor žen při MNV měl 12 členek (3 byly poslankyněmi MNV), druhý měl 17 členek (žádná z nich v národním výboru nebyla).

...

Poslední čtvrt roku 1954 byl poznamenán atmosférou voleb do Národního shromáždění. Přípravy voleb započaly v říjnu a ujaly se jich OAV NF a MNV. Zapojení AV NF na místní úrovni prameny nedokládají.

Vláda stanovila termín voleb do Národního shromáždění na neděli 28. listopadu 1954 a rychnovský okres rozdělila do dvou volebních obvodů. Rychnov nad Kněžnou náležel do obvodu s východními obcemi, za který kandidoval podle návrhu ONV Rychnov nad Kněžnou Mikuláš Harciník z Vambereckých železáren Antonína Zápotockého. Z počtu 4 187 zapsaných voličů se účastnilo voleb 4 149. Pro uvedeného kandidáta hlasovalo 3 310, proti odevzdalo 806 voličů a 33 hlasů volební komise neuznaly.⁸⁷ Průměrná úspěšnost se v jednotlivých volebních okrscích pohybovala na

⁸⁵ NEČASOVÁ, Denisa. Výbory žen při místních národních výborech. In: KOCIAN, Jiří – PAŽOUT, Jaroslav – RÁKOSNÍK, Jakub. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. s. 61–91.

⁸⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 8. 10. 1954.

⁸⁷ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 3, Kronika města, 1954, kart. č. 1, s. 29–30.

79%.⁸⁸ Předseda MNV se k volbám vyjádřil spokojeně, kdežto MV KSČ nehodnotil práci tak pochvalně. Nepodařilo se jim získat větší okruh pracovníků, a proto byla agitační činnost v některých obvodech neuspokojivá.⁸⁹

Při přezkoumání odevzdaných hlasů okresní volební komise shledala, že u okrskových volebních komisí bylo nalezeno téměř 80 hlasů, které byly ve prospěch Mikuláše Harciníka, nikoliv proti němu. Zajímavý byl postoj Václava Žabokrtského (předsedy jedné z volebních komisí), u kterého se také objevily chyby ve sčítání. Nechápal, že okresní volební komise našla takové rozdíly v hlasech, když sám kandidátky kontroloval. Vina byla svalena na špatně odvedenou práci předsedů volebních komisí a komunisté z toho „vyvodili ponaučení“, že pro příště mají věnovat větší pozornost sestavování volebních komisí.⁹⁰

⁸⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6, zpráva z 29. 11. 1954.

⁸⁹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 2. 12. 1954.

⁹⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 9. 12. 1954.

2. Změny v letech 1955–1957

Na místní konferenci KSČ, která se konala v Rychnově nad Kněžnou v únoru 1955. Zhodnotili vystupující komunisté předešlý rok značně kriticky. Původně to měl být rok, ve kterém se nepříznivý vývoj z předchozích let obrátí k lepšímu, ale nestalo se tak.

V očích komunistů se nesplnily hlavní cíle proklamované v kampani pro volby do národních výborů. Jednalo se především o uplatňování vedoucí úlohy strany ve městě a o spojení strany s masovými organizacemi (např. při volbách do Národního shromáždění se vyskytovaly problémy s výzdobou města, projevoval se nezájem občanů o plánované akce).⁹¹

Podle názoru zástupců KSČ v národním výboru byla příčinou výše uvedených problémů nedostatečná aktivita ostatních členů MNV. Dále komunisté přičítali chybu aktivům okolo jednotlivých odborů a stálých komisí.⁹²

Stálé komise a odbory se mohly opírat o 60 aktivistů, kteří byli nerovnoměrně rozloženi v jednotlivých oblastech. Aktivisté nejvíce napomáhali stálým komisím pro výstavbu, pro obchod a výživu a bezpečnost. I v dřívějších letech MNV úkoloval své členy, aby vytvářeli různě zaměřené aktivity, ale prameny konkrétní údaje o počtu aktivů a jejich členů neuvádí (kromě lednového plenárního zasedání 1955). Nejhůře se vytvářely aktivity u stálé zemědělské komise a u zemědělského odboru.⁹³ Navíc nebyli ani mnozí členové komise a odboru aktivní. Z těchto příčin MNV na konci roku 1955 uvažoval o reorganizaci stálých komisí.⁹⁴

Reorganizace stálých komisí národní výbor uskutečnil o pár měsíců později a vypadala takto: stálá komise školská a kulturně osvětová, bytová, bezpečnostní, finančně rozpočtová, pro obchod a výživu, pro místní hospodářství, zdravotnická, pro výstavbu města, zemědělská).⁹⁵ Čtyři původní odbory zůstaly zachovány. Dotkla se jich jen změna předsedů v březnu 1955.

⁹¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 62, Kniha zápisů z jednání místních konferencí KSČ – Rychnov nad Kněžnou, 1950–1956, kart. č. 15, zpráva z 13. 2. 1955.

⁹² SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 19. 12. 1955.

⁹³ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 6. 6. 1955.

⁹⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 19. 12. 1955.

⁹⁵ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7, zpráva z 26. 6. 1956.

Na lednovém plenárním zasedání vyhlásil předseda MNV Josef Pavelec úkol zaktivizovat všechny členy MNV a podnítit i zájem občanů o spolupráci se státními orgány (zvýšení důvěryhodnosti národního výboru). Přednesl i několik dílčích úkolů, které měly započít změnu.

Největším projektem, který měl občany města zaujmout, byla etapová výstavba a úprava náměstí Dr. Zdeňka Nejedlého.⁹⁶ K získání větší důvěry občanů k MNV mělo také napomoci rozšíření jeho pravomoci a zodpovědnosti a snížení administrativních sil.⁹⁷ Zřejmě však trvalo, než byly proklamované změny provedeny, protože mezi občany se rozšířily domněnky o tom, že kdyby se jednalo o snížení administrativních sil dole, provedla by se změna okamžitě.⁹⁸

Malá aktivita členů MNV se stala natolik běžnou záležitostí, že kvalita funkcionáře se posuzovala především podle jeho docházkové činnosti do schůzí národního výboru, komisí, na školení, podle pořádání besed s voliči apod.⁹⁹ Rozsáhlé plánování ve výstavbě města, zvýšení zemědělské efektivity v podobě závazků a socialistického soutěžení nepomohlo. Aktivizace členů MNV se nedařila. Při plenární schůzi MNV v polovině roku 1956 nejmenovaný referující vytkl národnímu výboru jeho nedostatečnou činnost. Situace volala po změně.¹⁰⁰ Schůze, na kterou docházelo v průměru 25 až 30 členů ze 44 možných, se staly z hlediska docházky do konce volebního období normálem. Podle kroniky byla účast členů národního výboru lehce nad 50%.¹⁰¹ Při projednávání docházky došli členové MV KSČ dokonce k zjištění, že zástupci nekomunistických stran a bezpartijních v národním výboru nejenže méně chyběli, ale plnili i úkoly lépe než samotní komunisté.¹⁰²

Nedostatečná aktivita členů zasáhla i radu MNV. Rada byla do té doby spolehlivý orgán, který představoval skupinu lidí, na nichž spočívala celá řada úkolů. V lednu 1956 plénum MNV z důvodu, aby nebyla ohrožena funkčnost národního výboru,

⁹⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 31. 1. 1955.

⁹⁷ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7, zpráva z 26. 4. 1956.

⁹⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7, zpráva z 10. 5. 1956.

⁹⁹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 31. 1. 1955.

¹⁰⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7, zpráva z 29. 6. 1956.

¹⁰¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 5, Kronika města, 1956–1957, kart. č. 2, s. 1.

¹⁰² SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 6. 10. 1955.

rozšířilo radu MNV ze sedmi na devět členů (do rady zvoleni Josef Petrlák a Jaroslav Krčmář).¹⁰³

...

Dosud prameny obecně uváděly, jak rychnovská společnost reagovala na krize projevující se v celospolečenském vývoji. K žádným závažným rozporům nedošlo. Víme jen o pasivitě a lhostejnosti občanů vůči veřejné správě a u mnohých funkcionářů národního výboru o povrchním plnění přijatých povinností. V tomto období se v Rychnově nad Kněžnou projeví problémy uvnitř komunistické strany, které znamenaly, že samotní komunisté ztratili důvěru v nastolené poměry.

Místní komunisté v letech 1955 a 1956 upozornili na negativní postoje a názory některých z nich. Poprvé k tomu došlo na místní konferenci KSČ v únoru 1955, kdy jednoho z členů základní organizace při okresním sekretariátu KSČ překvapilo, že ve městě byla jen malá část komunistů, kteří se ke straně hlásili veřejně. Vystupující to dokládal nenošením odznaku KSČ. Nabýval dojmu, že je v Rychnově nad Kněžnou členů KSČ jen hrstka, zatímco podle seznamů bylo ve městě evidováno na 800 členů strany. Dále zástupce SNB referoval o případech na závodech, kde se ztratila disciplinovanost a pořádek. Uvedl, že v druhém pololetí 1954 bylo v okrese evidováno 129 případů poškozování a rozkrádání národního majetku ze strany zaměstnanců průmyslových závodů v okrese, přičemž 22 z nich spáchali členové KSČ.¹⁰⁴

Objevily se také případy, kdy sami komunisté uznali, že je něco v nepořádku. Upozornili na okrádání při výkupu dobytka. Zemědělci museli být osobně přítomni, aby se mohli ujistit, že byla navážena správná váha, protože docházelo často ke špatným odečtům váhy dobytka. Jeden člen MV KSČ poukázal na případy týkající se půdy, která byla několik let neobdělána a z níž nebyl velký výnos, přesto byly za ni předepsány dodávky.¹⁰⁵

Další problémy tentokrát ve vztazích mezi komunisty v Rychnově nad Kněžnou nejobsáhleji popsal Oldřich Dohnálek, na místní poměry významná osobnost. Podal rezignaci na členství v MV KSČ a na všechny další funkce vyplývající z členství MV

¹⁰³ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7, zpráva z 30. 1. 1956.

¹⁰⁴ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 62, Kniha zápisů z jednání místních konferencí KSČ – Rychnov nad Kněžnou, 1950–1956, kart. č. 15, zpráva z 13. 2. 1955.

¹⁰⁵ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 24. 2. 1955.

KSČ.¹⁰⁶ Své důvody uvedl v dopise zaslaném na MV KSČ, ve kterém se rozepsal o praktikách v rámci místního komunistického vedení:

„V březnu tohoto roku (1956) v době mého onemocnění a za mé nepřítomnosti jste mě navrhli na předsedu JZD v Rychnově nad Kněžnou. Přes veškeré mé oprávněné námitky, jste svoje usnesení nezměnili a přesvědčovali jste mě o nevyhnutelnosti tuto funkci přijmout. ... Protože jsem přemýšlel o některých přesvědčujících slovech soudruhů Morávka a Táborského, podlehl jsem nakonec nátlaku, který byl veden ze všech stran a tuto funkci jsem s podmínkou ... přijal.

... Od samého vzniku družstva jsem vás žádal o účinnou pomoc. A co se do dnešního dne stalo? Nic. Co udělal MV KSČ? Krom několika usnesení, která zůstala jen na papíře? Nic. Jak plní členové MV KSČ svůj závazek? ... Takový menší zájem byl, ale to na stavbě ještě nebyl potřebný materiál. Dnes již to je soudruhu předsedo menší – vid’? ... s takovou vervou, jaká byla před jeho založením, se nestaráme. Hlavně, že bylo založeno, také úspěch! Jestli se do podzimu rozpadne? To přece již není tak důležité. Hlavně, že bylo někdy před konferencí ustanoveno! Na funkce a odpovědnost za tyto je podle zemědělců – družstevníků asi jenom Dohnálek. Za JZD a jeho rozvoj a upevňování je odpovědný Dohnálek. ... Jako zaměstnanec MNV za zemědělský odbor a plnění jeho úkolů zodpovídá Dohnálek. Za práci stálé zemědělské komise a její činnost bude asi nést odpovědnost Dohnálek. Za průběh žní a organizování žňových prací, za práci a účast zástupce MNV a JZD nese odpovědnost ... Vždyť to přece Dohnálkovi vyplývá z jeho zaměstnání. Nikdo se ze soudruhů, členů MV KSČ, ještě nezeptal: stačíš na to s tím mizerným zdravím na všechnu tu práci? A co tvoje zaměstnání – nezanedbáváš jej na svém pracovišti? A co rodinný život – staráš se také trochu o děti? To je ale otázka! Co by ses staral! Vždyť v první řadě jseš funkcionářem a předsedou družstva, ne?! Hlavně když to pohodlíčko po svém zaměstnání máme sami – vid’te soudruzi! Proč bychom my se opovážovali na schůzích představenstva a členských schůzí JZD do 2. hodin, pomáhat přesvědčovat „družstevníky“, vysvětlovat proč neplní sliby, které jim při přesvědčovací akci byly slibovány! Na to přece stačí Dohnálek – ten nám přeci v MV KSČ musí podat o činnosti JZD zprávu a pak uděláme usnesení.“

Lze říci, že se v tomto období podle četnosti kritiky projevila určitá krize ve straně na lokální úrovni. V následujících letech prameny nic podobného neuvádějí,

¹⁰⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 667, kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1956–1957, kart. č. 105, zpráva z 9. 8. 1956.

proto nelze usuzovat, zda byla krize zažehnána či nikoli. Pro zajímavost uvádím dva případy, které MV KSČ projednával. Vypovídají o způsobu, jak se někteří komunisté chovali.

Delegáty z MV KSČ překvapilo nepochopitelné jednání na okresní konferenci v březnu 1955 při volbě členů pro OV KSČ. Byla jim podle nich dána krátká lhůta na seznámení se s navrženými kandidáty. *„Dál jest chybou, jestliže diskutující řekne, že to bude mít pro něho následky, že bude bit – tu rozhodně je nutné, aby žádný z delegátů nemusel se obávat nepříjemných následků za provedenou kritiku různých nedostatků.“* S tím MV KSČ nesouhlasilo. Nelíbilo se mu povýšenecký postoj nadřazených orgánů. Přálo si, aby se příště uplatňovala demokratická práva a stanovy strany byly respektovány bez působení strachu.¹⁰⁷

Dále MV KSČ zaregistroval, že do služeb okresní nemocnice byli přijati lidé, které výbor označil za reakční živly.¹⁰⁸ Se svou stížností se Václav Stárek (člen MV KSČ) obrátil na zdravotní odbor KNV, KV KSČ a ředitele okresní nemocnice. Bezvýsledně. Josef Kerber (člen MV KSČ) k tomu poznamenal, že je lépe mlčet a nechat vše ležet, *„neb člověk se musí bát poukázat na nedostatky a nesprávnost, aby za to nebyl potrestán.“* O pár měsíců později měl MV KSČ dojem, že šlo o velkou akci proti straně, neboť z nemocnice byli propuštěni pracovníci z řad komunistů a jejich místa obsadili lidé *„pochybné minulosti a nepřátelské našeho státního zřízení.“*¹⁰⁹ Tento problém měl dohru, kdy Josef Kerber na konci června 1957 dostal důtku s výstrahou a byl zbaven všech stranických a veřejných funkcí po dobu dvou let (vyloučen ze strany na členskou schůzi základní organizace okresní nemocnice). Na samotné členy MV KSČ to dělalo dojem, že byl Josef Kerber vybrán *„jako sousto pro veřejnost“*.¹¹⁰

...

Rozsah činnosti MNV vyjadřoval akční plán a akce 5M. Od roku 1955 začala probíhat akce Z (přebudování náměstí Dr. Zdeňka Nejedlého). Jednalo se o individuálně

¹⁰⁷ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva ze 17. 3. 1955.

¹⁰⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 21. 3. 1955.

¹⁰⁹ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105, zpráva z 3. 11. 1955.

¹¹⁰ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 667, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1956–1957, kart. č. 105, zpráva z 27. 6. 1957.

nejrozsáhlejší projekt podpořený odhadem 12 000 brigádnickými hodinami. Během 18 měsíců se podařilo dokončit horní polovinu náměstí. Národní výbor předpokládal, že se do jara 1957 náměstí podaří dokončit celé. Nepodařilo, ale nový národní výbor při ustavující schůzi 1957 považoval stávající stav za dosažené maximum a úkol dokončit opravu náměstí přesunul do nového funkčního období.

V bytové sféře se situace nelepšila. V Rychnově nad Kněžnou zůstával stále značný počet žadatelů o byty. V roce 1955 jich bylo 258¹¹¹ a v roce 1956 vzrostl počet žadatelů o 18 na 276 žadatelů.¹¹²

...

Prioritní zájem MNV o zemědělství byl od roku 1953 trvalý. Tak jako v roce 1954 se i v tomto období národní výbor snažil napravit nedostatky, které v zemědělství přetrvávaly. Členové MNV zažitým stylem v agitačních dvojicích zemědělce opakovaně přesvědčovali, aby zemědělci splnili předepsané úkoly (popř. socialistické závazky). U vzdornějších zemědělců bylo potřeba dotyčné předvolat před radu MNV,¹¹³ která měla za povinnost plnit usnesení ÚV KSČ. Těm, kteří nestihli dodávky plnit, hrozilo trestní stíhání.¹¹⁴ V tomto období se trestní stíhání zdůrazňovalo proto, aby vzrostla autorita národních výborů.¹¹⁵ Tvrdost jednání národního výboru bylo odůvodněno výsledky ve volbách do Národního shromáždění, kdy 806 hlasů nepodpořilo kandidáta Národní fronty. Pro komunisty to byl důkaz, že třídní boj neskončil. Národní výbor vyhlásil, že nebude přistupovat na kompromisní řešení a naopak bude třídní boj „rozvíjet“.¹¹⁶

Národní výbor kladl důraz na mládež s cílem zařadit je do zemědělství. Podle pramenů lze usoudit, že organizace ČSM, o kterou komunisté jevíli velký zájem, nepůsobila jako masová organizace tak, aby výrazně pomohla v zemědělství, především v sezónních pracích. Zemědělství vykazovalo nedostatek pracovní síly dlouhodobě. K zemědělcům, kteří nebyli zařazeni do družstevního hospodářství, posílal národní výbor

¹¹¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 19. 12. 1955.

¹¹² SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7, zpráva z 26. 10. 1956.

¹¹³ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 5. 9. 1955.

¹¹⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 31. 1. 1955.

¹¹⁵ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 19. 12. 1955.

¹¹⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 62, Kniha zápisů z jednání místních konferencí KSČ – Rychnov nad Kněžnou, 1950–1956, kart. č. 15, zpráva z 13. 2. 1955.

opakovaně dvojice, aby je přesvědčovaly o výhodách JZD.¹¹⁷ Založení družstva se stalo hlavním cílem pro zimu 1955–1956. Na jaře 1956 se družstvo založit podařilo.¹¹⁸

Od počátku ho avšak provázely problémy. Založení JZD bylo věcí neuváženou a uskutečněnou i přes odpor většiny zemědělců. V únoru 1956 (ještě před založením) se zemědělci z Dlouhé Vsi (všichni označeni za střední zemědělce) bránili vstupu do JZD, přesto se v polovině následujícího měsíce konala ustavující schůze JZD. Město Rychnov nad Kněžnou a Dlouhá Ves ustavily společné družstvo.

Členové JZD z Dlouhé Vsi po založení družstva trvali na tom, aby byli od JZD Rychnov nad Kněžnou odtrženi.¹¹⁹ Začátkem října 1956 došlo k rozdělení družstva na dvě samostatná.¹²⁰

Následně většina občanů z Dlouhé Vsi, která byla k Rychnovu nad Kněžnou připojena v roce 1950, podala žádost, aby Dlouhá Ves opět samostatnou obcí. Tuto akci podpořily tamní složky Národní fronty (např. Československý svaz požární ochrany, ale také členové národního výboru z obvodů Dlouhé Vsi). Záležitost s odloučením pokračovala i v roce 1957. V lednu Oldřich Dohnálek přednesl národnímu výboru, že se chce celá ves odloučit od města Rychnova nad Kněžnou, poněvadž přetrvával odpor proti ustanovenému JZD.¹²¹ Národní výbor v Rychnově nad Kněžnou nakonec tlaku ustoupil a odtržení Dlouhé Vsi schválil. Změna vstoupila v platnost 1. července 1957.¹²²

...

Celé volební období 1954–1957 charakterizovalo úsilí komunistů o aktivizaci širokých mas prostřednictvím složek Národní fronty. Jednalo se především o místní výbor Národní fronty, výbor žen při MNV a MV ČSM. V Rychnově nad Kněžnou existovaly další složky Národní fronty, ale ty svojí působností do vývoje města zásadním významem nezasahovaly.¹²³

¹¹⁷ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 31. 1. 1955.

¹¹⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7, zpráva z 30. 1. 1956.

¹¹⁹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 667, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1956–1957, kart. č. 105, zpráva z 28. 6. 1956.

¹²⁰ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7, zpráva z 26. 10. 1956.

¹²¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 667, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1956–1957, kart. č. 105, zpráva z 3. 1. 1957.

¹²² SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 18. 1. 1957.

¹²³ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 18. 1. 1957.

Místní výbor Národní fronty sice nezanikl, ale až do roku 1955 se jeho činnost projevovala jen občasnou aktivitou, např. v přípravách méně významnějších oslav. Důležitější kulturní podniky převzal pod svoji působnost MNV, ale zřejmě se objevily výtky k úrovni organizace těchto akcí, a proto komunisté vynaložili velké úsilí, aby MV NF obnovil svoji funkci. Generální zkouškou akceschopnosti MV NF byly oslavy 1. a 9. máje.

V červnu 1956 došlo k oficiálnímu ustavení nového MV NF. Od počátku funkčního období byl výbor aktivní. Kladné hodnocení od MNV obdržel za organizaci oslav Velké říjnové socialistické revoluce na podzim 1956. Členové MV NF se uplatnili i v zimní kampani (rozšíření členské základny družstva Rychnov nad Kněžnou a Dlouhá Ves, získávání závazků od soukromě hospodařících rolníků za zvýšení výroby apod.).

Výbor žen při MNV hodnotil národní výbor jako „*poloviční úspěch*“. Hodnocení se vždy zaměřovalo na jejich aktivitu. Tu vykazovaly (s podivem pro národní výbor) ženy se dvěma i více dětmi. Byl to opak předpokladu, že bezdětná nebo svobodná žena bude mít více času k výkonu funkce. Ale i zde se občas projevila nedostatečná aktivita žen. Například v 17 členném výboru (v letech 1955 a 1956) se hovořilo jen o 6 aktivních ženách.¹²⁴ Spojení národního výboru s výborem žen dlouhodobě zprostředkoval zástupce náměstka Josef Serbousek, který navštěvoval jejich schůze.¹²⁵ Přínos výboru žen byl v napomáhání MNV při organizaci kulturních a agitačních akcích (např. organizování slavnostního večera k Mezinárodnímu dni žen, pomoc na výstavbě JZD, ale i účasti na přesvědčovacích akcích k založení JZD v Rychnově nad Kněžnou, taktéž výpomoc při organizaci oslav 1. máje). Výbor žen při MNV se také zúčastnil několik prohlídek závodů, aby podal zprávu o sociálním zázemí dělníků (pracovní prostředí a stravování). Dále ženy z výboru odpracovaly 300 hodin pro JZD při žních atd.¹²⁶

O místním výboru Československého svazu mládeže víme, že neměl po několik let schopné funkcionáře a všechny úkoly i žádosti o spolupráci od MNV byly bezvýsledné. Skupina se nescházela. Pokud bylo třeba účasti mládeže, musela se rada obracet na školní nebo závodní organizace jednotlivě. Ve většině případů se spolupracovalo s OV ČSM. Na podzim 1956 došlo k ustavení nového MV ČSM, který

¹²⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 19. 12. 1955.

¹²⁵ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6, zpráva z 6. 6. 1955.

¹²⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 27. 6. 1957.

byl MNV v prvních měsících hodnocen kladně (např. ve spolupráci s výborem žen uspořádal na počátku své činnosti akci „*velkou nadílku Dědy Mráze*“ pro školní mládež). Trvalým úkolem ČSM bylo, aby v mládeži vyrostli noví funkcionáři (např. pro národní výbor).¹²⁷

...

V květnu 1957 uplynulo tříleté funkční období členů národních výborů. Od začátku roku se ve městě proběhly přípravy. Konaly se agitačních besedy a aktiv svolávaných volební komisí MNV, MV NF a masovými organizacemi. Od 24. března se uskutečnily tzv. agitační neděle, tzn. agitační dvojice navštěvovaly všechny domácnosti. Od první květnové neděle agitační úsilí zesílilo (kronika uvádí, že 170 agitátorů a 40 členů volebních komisí navštívilo přes 1 500 rodin). MV NF navrhl kandidáty pro volby do MNV. Kandidáti byli vybráni podle věku, pohlaví, politického zastoupení a podle pracovního zařazení a původu.

Rada MNV 22. března 1957 ustavila 6 volebních okrsků se 38 volebními obvody (bez Dlouhé Vsi). Čtyři volební obvody byly určeny pro místní vojenskou posádku. Celkem bylo ustaveno 42 volebních obvodů se 42 kandidáty. Volební seznam tvořil kromě příslušníků místní vojenské posádky 4 184 voličů.

Hlasovací lístky byly vkládány do uren manifestačně před zraký členů volebních komisí, nikoli za plentou. Účast byla téměř stoprocentní. Jen na mizivém počtu hlasovacích lístků byla škrtnuta jména navržených kandidátů. Ostatní byly odevzdány pro kandidáty Národní fronty. Po skončení volebního aktu podepsal každý volič mírový manifest.¹²⁸ Komunisté uvedli, že se voleb účastnilo 99,8% voličů (10 voličů se neúčastnilo), pro kandidáty MNV bylo odevzdáno 99,18% hlasů.¹²⁹

V porovnání se všemi volbami po únoru 1948 byla při těchto volbách vysoká volební účast. Jakub Charvát míní, že takové procentuální číslo bylo uměle navýšené, aby manifestovalo jednotu lidu, podporu režimu a zájem o samotné volby.¹³⁰

¹²⁷ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7, zpráva z 26. 10. 1956.

¹²⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 5, Kronika města, 1956–1957, kart. č. 2, s. 178–182.

¹²⁹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 667, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1956–1957, kart. č. 105, zpráva z 21. 5. 1957.

¹³⁰ CHARVÁT, Jakub. Volby a komunistické Československo (v komparativní perspektivě). In: KOCIAN, Jiří – PAŽOUT, Jaroslav – RÁKOSNÍK, Jakub. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. s. 53–55.

III. 1957–1960

1. Léta 1957–1958, cesta k socializaci

Ve volbách 19. května 1957 bylo na kandidátce zapsáno 42 osob. Všichni kandidáti obdrželi nadpoloviční většinu odevzdaných platných hlasů. Ustavující schůze nového MNV se uskutečnila 27. května 1957 v sále Domu osvěty, kde proběhla volba předsedy, náměstka, tajemníka a ostatních členů rady. Přítomní zvolili předsedu MNV Josefa Pavelce, náměstkyni Marii Valentovou, tajemníka Eduarda Nejezchlebu a ostatní členy rady MNV (Antonína Jelínka, Jana Štrajta, Mikuláše Znojemského, Jaroslava Krčmáře, Antonína Říčaře, Jiřinu Ešpandrovou, Josefa Petrláka, Josefa Daníčka, Františka Janishe a Václava Sejkovu). Rada MNV byla po květnových volbách rozšířena na 13 míst.

Výběr zvolených kandidátů souvisel se sociálním rozvrstvením obyvatel města a vypadal takto: z celkového počtu 42 osob bylo 6 žen a 36 mužů, ze sociálního hlediska bylo 13 dělníků, 2 členové JZD, 27 ostatních pracujících (3 uvedeni ve věkovém rozhraní do 25 let, 4 do 30 let, 8 do 35, 6 do 40, 9 do 45, 6 do 50, 3 do 55, 2 do 60, 1 do 65). Zastoupeno bylo 23 členů KSČ, dva členové Československé strany lidové a 18 osob bylo bez politické příslušnosti.

Při ustavující schůzi schválil národní výbor stálé komise podle návrhu předchozí rady MNV. Jednalo se o stálou komisi školství a osvětovou (předsedou František Požár), zdravotní (Miroslav Švandrlík), bezpečnostní (Jaroslav Rathouský), pro výstavbu (Jan Schwaller), pro místní hospodářství (Vladislav Rohr), finanční (František Abel), pro obchod a výživu (Rudolf Melichar), zemědělskou (Josef Petrlák). Dále plénum potvrdilo vedoucí pracovníky v jednotlivých odborech (ve finančním Josef Novotný, zemědělském Milada Krejčíková, v odboru pro výstavbu Ladislav Zahradník, všeobecném Václav Kozel). Národní výbor vytvořil také místní plánovací komisi a jejím předsedou byl zvolen Oldřich Dohnálek (působil do září 1957, poté byl předsedou zvolen Miroslav Preclík), jejíž náplní bylo ve spolupráci s okresní plánovací komisí vytvářet podklady a průzkumy v jednotlivých oblastech činnosti místního národního výboru.¹³¹

V roce 1957 patřila k nejvýznamnějšímu opatření, které zasahovalo do správy města, decentralizace státních orgánů. Takto byl veřejnosti představen princip

¹³¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 27. 5. 1957.

demokratizace režimu.¹³² Podle usnesení celostátní konference KSČ přenesla vláda na národní výbory rozsáhlou pravomoc a odpovědnost zejména v zemědělství, v místním hospodářství, ve školství a kultuře a ve zdravotnictví.¹³³ Z toho vyplývající zákony měly přinést zvýšení autority národních výborů a podnítit jejich iniciativu. Sami členové rychnovského městského národního výboru si od zákonů slibovali, že dosáhnou kvalitativních změn v metodách své práce, zejména na úrovni vedení plenárních zasedání MNV, ve zlepšení činnosti členů MNV mezi voliči a v činnosti stálých komisí. V komunistické terminologii šlo především o „prohlubování spojení“ s občany a jejich angažovanosti při plnění úkolů národního výboru. K podpoře činnosti MNV měly být zřízeny v jednotlivých částech města tzv. uliční výbory. O jejich ustavení bylo jednáno teprve v prosinci 1957, ale sami členové národního výboru o nich hovořili od počátku jejich činnosti jako o nefunkčních jednotkách.¹³⁴

Činnost předešlého národního výboru byla podrobena kritice, neboť výbor nesplnil cíle stanovené pro své funkční období. Na ustavující schůzi se staronový předseda výboru Josef Pavelec kál za „nedostatky“ MNV v předchozím období.¹³⁵ Jako nejvýše postavený představitel převzal za kritiku odpovědnost. Z jakých důvodů to udělal, nelze říci. Považoval za své chyby, že národní výbor neplnil své úkoly „do důsledků“; pasivita poslanců (i komunistů) MNV byla podle něho zaviněna jeho nedostatečnou kontrolou.

Po zkušenostech z předchozích let, kdy zřejmě část funkcionářů komunistů od léta 1956 přešla do pasivity, zaměřili komunisté z MV KSČ a z MNV svoji pozornost na základní organizace, které na základě nových zákonů získaly kontrolní funkci vůči mimostranickým institucím. Základní organizace se měly zaměřit na masové organizace (především ROH a ČSM na závodech a ve školách prostřednictvím rozvíjení socialistických soutěží) a tím napomáhat aktivitě a rozvoji masově-politické práce.¹³⁶

Rychnovským komunistům se nadále v jejich masově politické práci nedařilo, proto národní výbor ve snaze změnit stávající poměry v politické práci (na principu

¹³² KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1953-1966*. s. 62.

¹³³ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 24. 6. 1957.

¹³⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 40, Kniha zápisů schůzí pléna 1958, kart. č. 7, zpráva z 28. 3. 1958.

¹³⁵ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 667, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1956–1957, kart. č. 105, schůze z 2. 6. 1957.

¹³⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 63, Kniha zápisů z jednání místních konferencí KSČ – Rychnov nad Kněžnou, 1957–1961, kart. č. 15, zpráva z 20. 1. 1957.

vedoucí úlohy strany) proklamoval, že se více zaměří na „upevnění“ výboru žen při MNV a na užší zapojení všech členů národního výboru, odborů a stálých komisí do aktivit MNV i na rozšíření jejich aktivů. Od členů národního výboru se žádalo, aby byli ve stálém spojení se složkami Národní fronty (ČSM, SČSP, Požárníky apod.) a závody, což mělo napomáhat upevňování JZD, a tím vést obec k socializaci. Co se týče výboru žen při MNV, byl na konci tohoto období (podzim 1958) oceněn radou MNV za svou činnost ve výzdobě některých kulturních podniků, za činnosti ve výchově mládeže a tzv. převýchovu romské menšiny.¹³⁷ Náplň jejich práce ale nepřesáhla do politických rozměrů. Ženy pracující pod výborem žen při MNV se vždy zaměřily na kulturní a sociální aktivity. Jejich činnost pro režim hodnotil každoročně MV KSČ a MNV kladně.

Nadcházející měsíce nic nového v těchto věcech nepřinesly. Od začátku volebního období se opět projevovaly obtíže v aktivitě a účasti členů MNV na jeho práci. Znovu byla kritizována činnost stálých komisí i činnost JZD, kde dlouhodobě chyběla mužská pracovní síla atd.¹³⁸ O důvodech neangažovanosti členů MNV napsal Miroslav Preclík: „... *Vězelo to ve formě vedení a řízení besed s voliči, ve způsobu, jakým bylo nakládáno s připomínkami pracujících.*“¹³⁹ Lze říci, že neuspokojivá činnost členů MNV spočívala v tom, jakým způsobem se na ni členové ve svých volebních obvodech aktivně podíleli (vyjádřeno dobovou terminologií – nevhodné metody práce, neúčast na školení, nesvolávání besed s občany atd.). To, že občané a funkcionáři upadali do pasivity kvůli nedůvěře, pochybám, zklamáním a po XX. sjezdu KSSS i odhalené pravdě o stalinismu, nemohli aktivní komunisté v MNV veřejně přiznat, aby nezhoršili již tak slabé veřejné mínění o národních výborech jako stavebních základech režimu.¹⁴⁰

...

Plénum MNV schválilo na ustavující schůzi tzv. programový volební plán (dříve označovaný jako akční plán), kterým se kandidáti prezentovali v předvolební kampani. Tím konkretizovali rozsah své činnosti pro nadcházející období.¹⁴¹ Pro splnění tohoto

¹³⁷ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 6, Kronika města, 1958, kart. č. 2, s. 29–30.

¹³⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 30. 8. 1957.

¹³⁹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 6, Kronika města, 1958, kart. č. 2, s. 26.

¹⁴⁰ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1953-1966*. s. 64.

¹⁴¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 27. 5. 1957.

plánu uzavřeli rolníci a dělníci závazky, např. vypěstovat 2500 kg vepřového masa, 1200 kg hovězího masa, nadojit 3500 litrů mléka, dodat 230 kusů vajec, odpracovat 5125 brigádnických hodin apod.

Pro tyto roky bylo socialistické soutěžení a uzavírání závazků jedním z hlavních cílů, které měly motivovat k „budování socialismu“. Od nástupu komunistů k moci to nebylo nic nového, ale od roku 1957 se intenzita uzavírání závazků a socialistických soutěžení rapidně zvýšila. Předseda MNV opakovaně vyzýval členy výboru, aby pokračovali v uzavírání závazků v různých oblastech. Většinou byly spojené s kulturní akcí nebo s určitým výročím (na počest XI. sjezdu strany v zájmu efektivnosti výroby rozvíjet socialistickou soutěž na závodech, projednat plán soutěží a závazků k 40. výročí Velké říjnové socialistické revoluce atd.). Další socialistické soutěžení a závazky byly přijaty v zemědělské výrobě a při rozvoji JZD Rychnov nad Kněžnou. Dále v rámci akce Z soutěžil MNV v Rychnově nad Kněžnou s MNV v Kostelci nad Orlicí. Místní národní výbor soutěžil i s MNV v Dobrušce (v oblasti zemědělské, místního hospodářství, finanční, v akci Z a masově politické práci).¹⁴²

V komunálních službách měli komunisté na mysli „stálé zlepšování nabídky a kvality služeb“ v místním hospodářství, i když prameny neuvádějí přesnější formulaci. Na úseku průmyslu národní výbor uvažoval o rozvoji kovodělné výroby pro navýšení pracovních míst pro místní obyvatelstvo, jehož část musela dojíždět za zaměstnáním do okolních měst (snaha vytvořit Orlické strojírny, udržet podnik Berta jako odbytový závod apod.).

Ve výstavbě národní výbor podporoval stavby rodinných domů. Národní výbor nabádal také místní podniky, aby zajišťovaly bytovou výstavbu jako investoři. Bytová krize se v padesátých letech nevyřešila.¹⁴³ Bytové situaci přitížil zákon z konce roku 1956, kterým majitelé rodinných domů získali právní ochranu a MNV neměl vůči nim pravomoc zasáhnout. Majitelé rodinných domů zřejmě měli tendenci nájemníky vystěhovávat. Bytový fond, s kterým MNV mohl hýbat, se omezil jen na byty, jejichž nájemníci buď zemřeli, nebo se odstěhovali. Na druhou stranu se zde setkáváme s novou vlnou znárodnění. V prosinci 1958 národní výbor jednal o znárodnění takových domů, jejichž místnosti užíval některý z místních podniků ze socialistického sektoru a

¹⁴² SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 24. 6. 1957.

¹⁴³ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 27. 9. 1957.

platil z nich majiteli nájem. Podle kroniky se jednalo o 16 domů.¹⁴⁴ Bytové krizi nepomohla ani problematika romského obyvatelstva – ti od podzimu 1958 zákonem o trvalém usídlení setrvali ve městě. Romská menšina měla být rozptýlena po celém městě. To ale bytová krize neumožňovala.¹⁴⁵

V rámci akce Z národní výbor naplánoval dokončení opravy náměstí Dr. Zdeňka Nejedlého v roce 1957. Plán se však splnit nepodařilo. Nejen pro nedostatek odborně kompetentních osob a brigádníků, ale i pro nedodržování smluvených závazků. Práce na náměstí skončily v polovině července 1958, tedy podle původního plánu s ročním zpožděním.¹⁴⁶ Dále se místní výbor více zaměřil na akci T, která měla podpořit dostavbu místního sportovního stadionu. Ta započala v roce 1950, ale stavba nebyla stále dokončena. Dlouhodobě o dostavbu stadionu občané nejevili zájem, neplnili kvótu brigádnických závazků. Do vyhlášení ČSSR se stavbu nepodařilo dokončit.

Podle schůzí pléna a rady MNV plánoval výbor výše uvedené úkoly a mnohé další úkoly drobnější povahy splnit do roku 1958. Šlo o závazek, kdy na jubilejní oslavy 700 let založení města Rychnov nad Kněžnou, které se konaly v průběhu celého roku 1958 (1. března byly oslavy zahájeny), nemělo být „*jediného neopraveného domu*.“

...

V zemědělství, které bylo i pro rychnovský MNV v padesátých letech prioritou, problémy z předchozích let přetrvávaly. Zemědělství funkcionáři si stěžovali, že družstevníci nedodržovali družstevní disciplíny a vzorové stanovy JZD. Někteří zemědělci dokonce v březnu 1957 vystoupili z JZD. Na základě toho varoval MNV před možnou krizí, poněvadž bylo reálné, že pozemky bývalých družstevníků nebudou v témže roce obhospodařeny. Národní výbor proto zareagoval tak, že opuštěné pozemky přidělil ostatním zemědělcům do povinného nájmu.¹⁴⁷ Březnové výstupy zemědělců z JZD měly pro zemědělce nepříjemnou dohru. Člen MNV Josef Petrlák na jedné ze schůzí poukázal na to, že některým bývalým členům z JZD bylo znemožněno získat pracovní místo v závodech. Felcová Marie k tomu dodala, že bývalí „*členové JZD*“

¹⁴⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 6, Kronika města, 1958, kart. č. 2, s. 45–49.

¹⁴⁵ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 6, Kronika města, 1958, kart. č. 2, s. 39–49.

¹⁴⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 6, Kronika města, 1958, kart. č. 2, s. 43–44.

¹⁴⁷ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 5, Kronika města, 1956–1957, kart. č. 2, s. 234–236.

*mohou být přijati zpět, ale bylo nutno jim ukázat, že to jde i bez nich.*¹⁴⁸ Prameny nedokládají, zdali zemědělci, kteří vystoupili, se do JZD vrátili nebo nakonec našli pracovní místo na některém z místních závodů.

Problémy v zemědělství v létě 1957 zhoršila nepřízeň počasí natolik, že situace byla označena za kritickou. Místní národní výbor jednal o mobilizaci každé možné osoby (např. předseda MNV Josef Pavelec apeloval na členy MNV, aby působili ve svých obvodech za účelem zapojení každého občana do žní).¹⁴⁹ Rada MNV zajistila pomocné pracovní síly i přes administrativní úřady. ONV dokonce vyhlásila občanskou pracovní povinnost. Rada ONV proto odsouhlasila uvolnění 20% zaměstnanců z úřadů a ze závodů. Osloven byl i velitel místní posádky, aby uvolnil část vojáků na práci při žních. Trvalo to moc dlouho, neboť MNV musel podat žádost až na ministerstvo národní obrany. Bez příkazu shora se totiž místní vojenská posádka nemohla do žní zapojit.¹⁵⁰ Jak nakonec věc dopadla a zda se posádka do žní zapojila, prameny dále neuvádějí.

Další problémy v zemědělství nastaly, když v roce 1957 došlo k osamostatnění Dlouhé Vsi a jejímu vynětí z katastru Rychnova nad Kněžnou. Podstatně se zmenšil původní fond, a proto se MNV snažil založit JZD v Panské Habrové co nejdříve. Místní zemědělci z Panské Habrové se obávali, že kvůli družstvu se zadluží, přesto nátlaku podlehl a do družstva vstoupili. Nové JZD uskutečnilo ustavující schůzi v polovině srpna 1957.

Na podzim 1957 v závěrečné fázi kolektivizace přistoupil národní výbor na nátlakový způsob, aby zemědělce přesvědčil. Agitační dvojice nejen z řad členů MNV měly trvale navštěvovat soukromé zemědělce. Kvůli růstu členské základny JZD a snižování počtu soukromých rolníků rozhodl MNV po iniciování ze strany MV KSČ o důraznějším přístupu. Na plenární schůzi MNV měl nejmenovaný referující dojem, že se zemědělci jedná „*příliš povrchně*“.¹⁵¹ Místní výbor KSČ uložil komunistům v radě

¹⁴⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 30. 8. 1957.

¹⁴⁹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 24. 6. 1957.

¹⁵⁰ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 26. 7. 1957.

¹⁵¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7, zpráva z 27. 9. 1957.

MNV, aby právě oni prováděli ekonomický tlak na zemědělce prostřednictvím plnění dodávkových plánů.¹⁵²

Forma nátlaku započatá v polovině roku 1957 na jaře 1958 pokračovala. Člen MV KSČ navrhl přijmout nové nátlakové metody proti soukromým zemědělcům (neplničům předepsaných dodávek). Předpokládalo se, že právě na jaře dojde k likvidaci soukromého sektoru v zemědělství. Člen MV KSČ Josef Řeholák byl proti užívaným metodám, které označil za násilné. Sám doporučil pokračovat v řešení družstevnictví v mezích zákona. Každopádně to nezabránilo tomu, aby rodinu Horákových (označenou za kulaky) komunisté vystěhovali z rodinného hospodářství, které bylo vyvlastněno a převedeno do JZD.¹⁵³

Podle pramenů lze říci, že do poloviny roku 1957 se místní komunističtí funkcionáři v MV KSČ a v MNV snažili vést město a jejich občany v mezích tehdejších zákonů. S cílem dovršení socializace obce se situace změnila a hlavně pro soukromý sektor zhoršila. Autorita národních výborů kvůli nátlaku vyvolávajícímu strach u soukromých zemědělců rostla.

¹⁵² SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 667, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1956–1957, kart. č. 105, schůze z 13. 7. 1957.

¹⁵³ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 668, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1958–1960, kart. č. 106, schůze ze 17. 4. 1958.

2. Završení socialismu mezi lety 1959–1960

Rok před vyhlášením Československé socialistické republiky otřásla místním národním výborem aféra tajemníka Eduarda Nejezchleby. Rezignoval na svoji funkci sice už v polovině prosince 1958, ale MNV odvolal Eduarda Nejezchlebu až na lednovém plenárním zasedání následujícího roku. Odvolání se týkalo jeho funkce tajemníka i členství v MNV. Jako důvod odvolání byla uvedena jeho politická činnost ve funkci okresního tajemníka bývalé Československé sociálně demokratické strany do února 1948 v okrese Polička, jež byla oficiálně označena jako strana bojující proti zájmům dělnické třídy a výstavbě socialismu. V této kauze bylo také na plenární schůzi přítomnými zkritizováno Nejezchlebovo nadměrné požívání alkoholických nápojů a nezvládání úkolů, které vyplývaly z funkce tajemníka MNV. Proč se komunisté až po deseti letech vrátili k Nejezchlebově minulosti, prameny neuvádí.

Toto lednové plenární zasedání bylo dále využito, aby podle vládního nařízení z 27. června 1958 mohl být místní národní výbor reorganizován. Od změny si stát sliboval zvýšení ekonomické účinnosti, efektivnost řízení a splnění daných úkolů.

Reorganizovala se rada MNV a dosavadní předsedy stálých komisí nahradili členové nové rady (při zřízení stálých komisí v roce 1952 nesměl být člen rady předsedou komise). Z tohoto důvodu byli z rady MNV odvoláni Jiřina Ešpanderová a Václav Sejkova. Jelikož byl odvolán také Eduard Nejezchleba a na členství v MNV rezignoval další člen rady František Janisch (doplňovací volby byly ve dvou obvodech uskutečněny 30. prosince 1958 s uvedenou úspěšností 96,8 a 100%),¹⁵⁴ výše zmiňované v radě nahradili Hanuš Freimuth, Erich Toman, Rudolf Melichar a Jan Schwaller.¹⁵⁵ Radu MNV nadále tvořilo 13 členů.

Na tomtéž plenárním zasedání předseda MNV Josef Pavelec požádal o zproštění funkce předsedy MNV, poněvadž by nesplnil „*úkoly mu svěřené*“. Rezignaci rada MNV přijala. Novým předsedou MNV byl přítomnými jednomyslně zvolen Erich Toman. Rezignující předseda Josef Pavelec byl následně navržen a zvolen do funkce tajemníka MNV. Nově rada MNV vypadala takto: Erich Toman, Josef Pavelec, Marie Valentová, Josef Daníček, Hanuš Freimuth, Antonín Jelínek, Jaroslav Krčmář, Rudolf Melichar, Josef Petrlák, Antonín Říčař, Jan Schwaller, Jan Štrajta, Mikuláš Znojemský.

¹⁵⁴ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 7, Kronika města, 1959, kart. č. 2, s. 1.

¹⁵⁵ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 41, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8, zpráva z 12. 1. 1959.

Z důvodu reorganizace národního výboru připadly členům rady předsednické funkce stálých komisí a rozložení předsedů vypadalo takto: stálá komise bezpečnostní (předsedou Hanuš Freimuth), zdravotní (Antonín Říčař), pro místní hospodářství (Jan Šrajt), finanční (Antonín Jelínek), školská a kulturní (Mikuláš Znojemský), bytová (Jaroslav Krčmář), zemědělská (Josef Petrlák), pro obchod a výživu (Rudolf Melichar), pro výstavbu (Jan Schwaller). Dále v únoru 1959 byl dosavadní předseda místní plánovací komise Miroslav Preclík ustanoven vedoucím odboru v hospodářsko-správním (dříve všeobecný odbor).¹⁵⁶ Ostatní odbory nebyly zmíněny. Lze předpokládat, že se v nich žádné personální změny neprováděly.

V červnu 1959 se uskutečnila doplňovací volba v nově vytvořeném volebním obvodě č. 43 (sídlíště u nemocnice), kde byl zvolen kandidát Karel Preclík, kterého zvolilo plénum také do rady MNV. Následně byl pověřen funkcemi náměstka předsedy MNV a předsednictvím v místní plánovací komisi. Dosavadní náměstkyně Marie Valentová byla funkce zproštěna. Setrvala v radě MNV jako referentka starající se o výbor žen při MNV. V radě MNV Karel Preclík nahradil Hanuše Freimutha, který na členství v radě MNV po roce rezignoval, ale zůstal členem národního výboru.¹⁵⁷ K další změně došlo 25. září 1959, kdy Josef Daníček rezignoval rovněž na funkci člena rady MNV; nahradil ho Eduard Cvejn. V prosinci 1959 se uskutečnily další doplňovací volby. Na členství MNV rezignoval Hanuš Freimuth (odstěhoval se) a František Ábel v září toho roku zemřel (dlouholetý funkcionář národního výboru). V obou obvodech byla při doplňujících volbách dosažena 100% úspěšnost.¹⁵⁸

Na plenárním zasedání v závěru roku 1959 předseda výboru Erich Toman zhodnotil činnost MNV. Dlouhodobě neúspěšně řešená otázka docházky členů a občanů do schůzí MNV se v tomto roce po reorganizaci sice nikterak výrazně, ale přeci jen zlepšila. Přesto je z výše uvedených příkladů patrné, že právě v tomto roce MNV procházel častějšími změnami ve složení, než v předešlých letech. Proč tomu tak bylo, prameny neuvádí.

Nicméně v docházce vykazaly schůze nejvyšší účast jak členů MNV, tak i občanů v květnu a v říjnu, tedy na schůzích, kdy se jednalo o bytové výstavbě. Za zlepšením docházky stál také jednak program schůze, který se místních obyvatel úzce

¹⁵⁶ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 41, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8, zpráva z 27. 2. 1959.

¹⁵⁷ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 41, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8, zpráva z 26. 6. 1959.

¹⁵⁸ SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 42, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8, zpráva z 18. 12. 1959.

týkal, jednak změna ve způsobu vedení schůze. Funkcionáři z úvodu schůzí vypustili dlouhý „nevhodný“ referát o přehledu politických událostí. Zlepšila se i aktivita členů MNV.¹⁵⁹ Členové rady se scházeli většinou v plném počtu, případný absentující se omluvil.¹⁶⁰ To vše hodnotili komunisté ve městě jako pozitivní.

...

V činnosti MNV pro dosažení plánovaných cílů bylo podle komunistů nezbytné nadále uzavírat socialistické závazky a rozvíjet soutěžení. Hlavními motivačními hesly závazků a soutěžení bylo „zvelebení a zkrášlení města“, všeobecné zvýšení produktivity práce, zvýšení úrovně života občanů atd. Za těmito všeobecnými formulacemi stál výčet drobných úkolů předkládaných nejčastěji ve čtvrtletních a půlročních plánech zveřejněné na plenárních schůzích MNV. Komunističtí funkcionáři pokračovali v trendu z předchozích dvou let, kdy se v rámci plnění plánů zaměřili na uplatňování práva kontroly vedoucí úlohy strany v průmyslových závodech. Kladli také důraz na růst strany a na posilování jejího vlivu (např. ustavením stranických skupin).

Členům MNV rada výboru uložila, aby ve svých volebních obvodech trvale usilovali o získávání socialistických závazků a získávali další pomocníky z řad občanů, kteří by členům MNV v tom pomáhali (zájem byl o ředitele škol, vedoucích dalších zařízení MNV, ředitele komunálních služeb atd.). Jednalo se o akci, kterou rada MNV řídila a kontrolovala (např. sestavovala i časový harmonogram na zajištění brigádnických prací do konce volebního období).¹⁶¹ Závazky pro rok 1960 dosáhly čísla 29 268 hodin ve výši 112 000 Kčs.¹⁶² Situace přesto komunistům nevyhovovala. Na schůzích výboru opakovaně zazněly stížnosti, že uzavřené závazky mnozí občané neplní, čímž se plán práce opožďoval. Příkladem může být výstavba sportovního stadionu v rámci akce T, která stagnovala pro nezajištěný počet pracovních sil a proto, že závazky mnoha občanů k brigádnickým pracím na stavbě „*zůstaly jen prázdným slibem a honosnou papírovou atrapou skutečných výkonů.*“¹⁶³ Deset let nestačilo, aby

¹⁵⁹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 42, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8, zpráva z 18. 12. 1959.

¹⁶⁰ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 7, Kronika města, 1959, kart. č. 2, s. 5.

¹⁶¹ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 42, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8, zpráva z 23. 10. 1959.

¹⁶² SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 42, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8, zpráva z 27. 11. 1959.

¹⁶³ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 7, Kronika města, 1959, kart. č. 2, s. 17.

byl sportovní stadion postaven. Neangažovanost veřejnosti po celé sledované období od roku 1948 byla trvalá.

O něco hůře se jevila bytová krize, která se v závěru padesátých let nezmírnila. Stále se prohlubovala. Nové územní uspořádání státu v roce 1960, kdy se Rychnov nad Kněžnou stal okresním městem nového okresu, bytovou krizi ještě zhoršilo. Bytová komise na konci roku 1959 evidovala 278 žádostí o byt a kvůli reorganizaci okresu přibýlo dalších 76 nových žádostí o byt jako důsledek navýšení správního aparátu.¹⁶⁴

Lepší vývoj probíhal v komunálních službách. Od roku 1953, kdy došlo ke zřízení podniku služeb, který k provozování převzal všechny bývalé živnosti (16 středisek na okrese s 75 zaměstnanci), se postupně v rámci okresu organizačně rozrostly na 30 středisek s více než 150 zaměstnanci. Kromě výčtu nabízených služeb přesnější údaje prameny neuvádí, jak pozvolné rozšiřování komunálních služeb probíhalo. To ale znamenalo, že se provádělo na úkor soukromého sektoru, který byl od února 1948 téměř zlikvidován.

Zajímavé je srovnání růstu pracovních sil. Podle kroniky města bylo v roce 1956 zaměstnaných na 3 607 osob. O dva roky později počet vzrostl na 3 913 zaměstnanců při nárůstu o 306 osob; zemědělství však nadále vykazovalo stálý pokles pracovních sil. V roce 1950 pracovalo v zemědělství v katastru města 280 osob a v roce 1959 už jen 136 osob, převážně staří lidé (115 v sektoru socialistickém a 21 v sektoru soukromém). Jednalo se 42% mužů a 58% žen. Problém spočíval v tom, že zvláště mladí lidé raději odcházeli do zaměstnání v průmyslovém sektoru, poněvadž nabízel lepší finanční ohodnocení. Není proto divu, že kronikář města označil Rychnov nad Kněžnou jako město průmyslové.

Ale ani pokud jde o průmyslovou výrobu, nemohl být národní výbor spokojen. Ačkoliv se neustále hovořilo o decentralizaci, v Rychnově nad Kněžnou nebyl ani jeden samostatný národní průmyslový podnik. Všechny závody, které se ve městě nacházely, spadaly pod průmyslové podniky, jejichž podniková ředitelství byla mimo okres. Podle členů MNV to negativně poznamenávalo rozvoj průmyslové výroby.¹⁶⁵

...

V zemědělství do konce volebního období MNV bylo hlavním cílem vytvořit většinové JZD v Rychnově nad Kněžnou a v Panské Habrové (tj. do roku 1960 dokončit

¹⁶⁴SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 43, Kniha zápisů schůzí pléna 1960, kart. č. 8, zpráva z 29. 2. 1960.

¹⁶⁵SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 7, Kronika města, 1959, kart. č. 2, s. 36–37.

v celé obci socializaci minimálně 95% půdy, navýšit výrobu o 30% a založit JZD v Panské Habrové).¹⁶⁶

Když bylo na jaře roku 1959 provedeno zhodnocení v zemědělství, byla zemědělským odborem na plenární schůzi MNV značně zkritizována. Socialistické soutěžení zřejmě nefungovalo, všechna půda nebyla obdělána a kritika se dotkla také produktivity práce, kde podle pracovníků zemědělského odboru chybělo uplatňování nových forem a technologických postupů (důraz na mechanizaci). „*V práci a činnosti JZD se stále setkáváme s porušováním základních norem vnitrodružstevního života, předně s porušováním vzorových stanov JZD. Obdobná situace je v dodržování řádu, jsou stále zaznamenány opožděné příchody do zaměstnání a předčasné odchody z pracovišť. Socialistická soutěž se má stát rozhodujícím činitelem v dalším rozvoji zemědělské výroby, ovšem v JZD ještě nezakotvila.*“¹⁶⁷ Setkáváme se tak např. s neopatrným zacházením se stroji a s nářadím, s odnášením plodin z polí, s pozdními příchody a s předčasnými odchody z práce.

Ale podle kroniky města dosáhla socializace 94,9% zemědělské půdy, která byla rozdělena do JZD Rychnov nad Kněžnou, JZD Panská Habrová, státní statky a další státní závody jako okresní nemocnice, komunální služby, lesní závod, myslivecká společnost apod. Komunistický socializační proces tak završilo sloučení JZD Rychnov nad Kněžnou a JZD Panská Habrová na konci března 1960.¹⁶⁸

Průběh realizace kolektivizace rychnovského zemědělství nelze z pramenů přesně sledovat. Přes všechny nesnáze, které rychnovské zemědělství ve sledovaném období 1948–1960 prodělalo, lze říci, že v posledním roce před sloučením JZD v Rychnově nad Kněžnou a JZD v Panské Habrové došlo pravděpodobně k nerychlejší „likvidaci“ soukromého zemědělství. Jakým způsobem se tak stalo, lze jen odhadovat i přesto, že komunisté svůj tlak na soukromé zemědělce nepochybně zvýšili. Utváření JZD v Rychnově nad Kněžnou mělo svůj pozvolný průběh, proto je možné, že zemědělci do JZD nemuseli vstupovat jen z donucení, ale také i z poznání, že jim z ekonomických důvodů nic jiného nezbývalo.¹⁶⁹

¹⁶⁶ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 63, Kniha zápisů z jednání místních konferencí KSČ – Rychnov nad Kněžnou, 1957–1961, kart. č. 15, zpráva z 16. 2. 1958.

¹⁶⁷ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 41, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8, zpráva z 24. 4. 1959.

¹⁶⁸ SOKA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 7, Kronika města, 1960, kart. č. 2, s. 16–17.

¹⁶⁹ HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945 – 2004: Právně normativní pohled.* s. 53–66.

...

Od počátku roku 1960 vložil MNV značné úsilí do příprav na volby do národních výborů a do Národního shromáždění. Povinností člena národního výboru bylo účastnit se besed a volebních schůzí, na nichž se veřejnost seznámila jednak s kandidáty pro nové volební období a kde jednak byl vysvětlován obsah navrženého textu nové ústavy.

Volbám předcházela územní reorganizace. Rychnov nad Kněžnou zůstal okresním městem, zatímco sousední Žamberk a Dobruška přišly o sídla ONV. Do Rychnova nad Kněžnou vzhledem k rozšíření správního aparátu MNV počítal, že přibude několik desítek nových zaměstnanců. To byl problém, s kterým se musel vypořádat nový národní výbor z hlediska nových žádostí o bydlení.

Volby do národních výborů a Národního shromáždění se konaly 12. června 1960. Voleb se podle oficiálních statistik zúčastnilo 99,95% zapsaných voličů. Pro kandidáty Národní fronty hlasovalo do Národního shromáždění 99,9% voličů, do KNV 99,8%, do ONV 99,7% a do MěNV 99,51% voličů.

Volební organizace zůstala stejná jako v předchozích volbách. Ve městě bylo zřízeno šest volebních místností. Občané měli možnost volit manifestačně nebo za plentou, kde voliči měli možnost vyjádřit přeškrtnutím jména své záporné stanovisko ke kandidátovi Národní fronty. Prameny uvádí, že téměř všichni odevzdávali své hlasy manifestačně, i když přesný počet zapsaných voličů nebyl uveden.¹⁷⁰

Po volbách byly ve městech, kde se nacházelo sídlo okresního národního výboru, přejmenovány místní národní výbory na městské národní výbory, což se stalo také v případě Rychnova nad Kněžnou.¹⁷¹

Do MěNV Rychnov nad Kněžnou bylo zvoleno všech 44 kandidátů. Bylo to 32 mužů a 12 žen, z toho 22 dělníků, 3 členové JZD, 2 příslušníci z řad inteligence a 17 ostatních. Z hlediska zastoupení politických stran a masových organizací se MěNV skládal z 30 komunistů, 12 bezpartijních, jednoho člena Československé socialistické strany a jednoho zástupce ČSM.

Ustavující schůze rychnovského MěNV se konala 24. června 1960. Předsedou byl přítomnými opětovně zvolen Erich Toman, náměstkem Karel Preclík, tajemníkem

¹⁷⁰SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 668, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1958–1960, kart. č. 106, schůze ze 17. 6. 1960.

¹⁷¹SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 7, Kronika města, 1960, kart. č. 2, s. 6-15.

Jindřich Petříček. Dále byli za členy rady a předsedy stálých komisí zvoleni Eduard Cvejn (plánovací), Alois Jurníček (finanční), Karel Krčmář (zemědělská), Josef Dvořák (pro místní hospodářství), Karel Preclík (bytová), Josef Lichnovský (bezpečnostní), Mikuláš Znojemský (pro školství a kulturu), Stanislav Vičenec (zdravotní), Rudolf Melichar (sociálního zabezpečení), Jan Schwaller (pro výstavbu) a Anna Kubková.¹⁷²

Na ustavující schůzi MNV nově zvolení poslanci převzali funkce od bývalých členů MNV. Vkročili do dalšího funkčního období a mohli se tak aktivně zapojit na vývoji města, které za dvanáct let režimu prodělalo mnoho změn a od února 1948 nepochybně změnilo svoji tvář. Nová kapitola dějin města mohla být započatá.

¹⁷²SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 43, Kniha zápisů schůzí pléna 1960, kart. č. 8, zpráva z 24. 6. 1960.

Závěr

Ve sledovaném období byl MNV Rychnov nad Kněžnou ve vývoji města rozhodujícím faktorem. Podle Karla Kaplana se výbor stal „převodovou pákou“, skrz kterou se realizovaly komunistické plány. Z právního hlediska byl MNV podřízen ONV, přesto je z pramenů patrné, jaký vliv měl na národní výbor ve městě MV KSČ. Prostřednictvím „svých lidí“ přenášeli komunisté svá řešení důležitých problémů na národní výbor. Byl tak naplněn princip vedoucí úlohy strany. Spojení mezi těmito výbory se ve sledovaném období proměňovalo.

Po únoru 1948 bývalo pravidlem, že někteří členové MV KSČ byli zároveň členy MNV. Po volbách 1954 se vytvořila skupina komunistů při MNV, kteří měli docházet na schůze MV KSČ a stát se tak prostředníky mezi výbory. Od začátku stranická skupina při MNV řádně nefungovala, a proto MV KSČ pověřil na podzim téhož roku místopředsedu MNV Josefa Serbouska, aby jednotlivé úkoly přenášel z MV KSČ na MNV a naopak, aby informoval MV KSČ o usneseních MNV. V následném funkčním období prameny o schůzích MV KSČ ve větší části nejsou dochované, proto z nich není patrné, kdo převzal funkci po bývalém náměstkovi MNV Josefu Sebrouskovi. Nepochybně se spojení mezi výbory nepřerušilo.

Komunisté sice převzali moc bez odporu, ale z tohoto důvodu jsou zajímavé volby do Národního shromáždění v roce 1948 a do národních výborů v roce 1954. V prvním případě hlasovalo bílými lístky nad 30% občanů nebo volební komise jejich hlas neuznala, o šest let později hlasovalo proti kandidátům nad 25% voličů. Až následující volby proběhly podle komunistického scénáře s úspěšností blížící se 100%.

Půl roku po převzetí moci komunisty byl v mnoha ohledech zmatečný, co se týče vytyčení působností mezi MNV, MV KSČ a MAV NF, poněvadž někteří komunisté působili ve vícero funkcích, stranických i státních. Další důležitý aspekt představovala spolupráce s okresním vedením KSČ, které na jaře 1948 prošlo krizí, a situace měla negativní dopad na místní představitele KSČ.

V prvních poúnorových letech byla provedena likvidace živnostníků v soukromém řemesle a maloobchodu a mnoha samostatně hospodařících rolníků. Většinu služeb postupně převzaly komunální podniky. Povaha ze zápisů schůzí MNV, MAV NF, elaboráty a záznamy z jednotlivých komis při MNV či kronika města byla prokomunisticky orientována, proto se lze domnívat, že represe na obyvatelích byly ve větším měřítku. Město prošlo „očistným procesem“.

Prameny také dovolují sledovat po celé období, jak se členové MNV stavěli k plnění svých povinností, jejichž rozmanitost určovaly potřeby města a celkově, jak MNV působil jako správní orgán, tedy schůzovní činnost národního výboru, plnění úkolů a plánů. Můžeme spolehlivě sledovat činnost MNV ve výstavbě města (např. zpoždění plánované výstavby z důvodu nesplnění závazků od občanů, rekonstrukce náměstí Dr. Zdeňka Nejedlého atd.), při řešení zemědělských obtíží (družstevní výstavba, neplnění výkupů, úbytek zemědělců, každoročně problémy v plnění harmonogramu sezónních prací atd.) a v rozvoji komunálních služeb.

Rok 1954 byl důležitý. Proběhl červnový X. sjezd KSČ, jehož hlavní myšlenkou bylo spojení strany a mas. Desátý sjezd KSČ si vytyčil za cíl tzv. rozvoj ekonomické socialistické základny na venkově (tedy ustavení JZD). V zemědělství MNV trvale narážel na různé problémy. Důvodem byl neustále klesající počet zemědělců, kteří přecházeli do průmyslových podniků. V roce 1955 se navíc projevila krize uvnitř místní KSČ, mnozí funkcionáři přestali být aktivní včetně těch z řad komunistů.

Proto se národní výbor zabýval zapojením žen do zaměstnání, aby nahradily chybějící mužskou pracovní sílu především v zemědělství, kde se podařilo ustavit JZD Rychnov nad Kněžnou, a to i v jeho přičleněné části Dlouhá Ves. Vznikl také výbor žen při MNV, který měl vychovat budoucí funkcionářky národního výboru. Stejný princip měl být uplatňován i u ČSM, ale pro nedostatek pramenů nelze jeho vývoj sledovat. Z pramenů je patrné, že místní ČSM se po celé sledované období nedařilo vybudovat a vést podle představ komunistů.

V roce 1957 patřila k nejvýznamnějšímu opatření zasahující do správy města tzv. decentralizace státních orgánů. Podle usnesení celostátní konference KSČ přenesla vláda Národní fronty na národní výbor rozsáhlou pravomoc a odpovědnost zejména v zemědělství, v místním hospodářství, ve školství a kultuře a ve zdravotnictví. Z toho vyplývající zákony měly přinést zvýšení autority národního výboru a podnítit iniciativu členů výboru. Během předchozích let MNV jako základní správní jednotka města ztratila v očích veřejnosti důvěru. Další ránu jeho věrohodnosti zasadili sami komunističtí funkcionáři kvůli své pasivitě. Zklamání vývojem z předchozích let, upadli mnozí z nich do politické apatie.

Změnu měly zaručit nátlakové prostředky a hrozby trestního stíhání, které měly napomoci splnit hlavní cíl; dovršit socializaci v zemědělství. Charakteristickým rysem této doby byla častá uzavírání socialistických závazků a soutěžení. Pro členy národního výboru to byl jeden z hlavních pracovních úkolů. Socializační proces nakonec završilo

vytvoření JZD v Panské Habrové a jeho sloučení s JZD Rychnov nad Kněžnou v březnu roku 1960. Naopak Dlouhá Ves byla od Rychnova nad Kněžnou v počátku nového volebního období odtržena.

Dvanáctileté období komunisté zakončili vyhlášením socialismu v Československé republice. Za tu dobu se Rychnov nad Kněžnou výrazně proměnil. Pod diktátem komunistické strany došlo k úplnému přetvoření složení společnosti, která se před nástupem komunistů k moci snažila dosáhnout předválečné úrovně. Soukromý sektor byl prakticky zrušen, živnosti převzaly komunální podniky a většina rozparcelované zemědělské půdy přešla do družstevního hospodářství.

V diplomové práci jsou také připomenuta některá témata, u nichž víme, že se ve schůzích MNV nebo MV KSČ řešila, ale pro neúplnost pramenů je nelze popsat. Například postavení žen ve městě nebo o výboru žen při MNV bylo v roce 1954 zapsáno poměrně dost, ale předchozí léta či léta následující v písemnostech chybí. V případě výboru žen při MNV písemnosti obsahují pouze občasná krátká hodnocení s nikterak neříkajícím výčtem drobných činností, které výbor žen při MNV činil.

Podobně byl na tom vývoj ČSM ve městě, který během sledovaných let prošel několikrát reorganizací. Reorganizace byly zdůvodněny neaktivitou dosavadních členů, ale představu komunistů o zapojení do masově-politické činnosti místní ČSM ani po nich nikdy nenaplnil.

Určitá témata v diplomové práci chybí, neboť pro neúplnost pramenů nebylo možné zachytit jejich vývoj (např. vývoj ostatních politických stran, spolků a organizací, církevní problematiku). Lze předpokládat, že zmíněná témata určitým způsobem Rychnov nad Kněžnou ovlivnila, ale do jaké míry, nelze říci. Například o církevní problematice v pramenech v celém sledovaném období není ani jeden záznam, který by alespoň nastínil postoj funkcionářů města ke katolické církvi. Zachycena není ani první vlna kolektivizace, měnové reformy 1953, následného vzestupu životní úrovně a bez reakcí zůstalo i zveřejnění Chruščovova projevu z XX. sjezdu KSSS.

Seznam použitých zkratek

AV NF	akční výbor Národní fronty
ČSM	Československý svaz mládeže
JSČZ	jednotný svaz československých zemědělců
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KSČ	Komunistická strana Československá
MAV NF	Místní akční výbor Národní fronty
MěNV	městský národní výbor
NF	Národní fronta
MNV	místní národní výbor
MV ČSM	místní výbor Československého svazu mládeže
MV NF	místní výbor Národní fronty
MV KSČ	místní výbor KSČ
OAV NF	okresní akční výbor Národní fronty
ONV	okresní národní výbor
OV ČSM	okresní výbor Československého svazu mládeže
OV KSČ	okresní výbor KSČ
ROH	Revoluční odborové hnutí
SČSP	Svaz československo-sovětského přátelství
SOkA	státní okresní archiv
SOPV	Svaz osvobozených politických vězňů
STS	strojní traktorová stanice

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny:

- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 1, Kronika města, 1940–1950, kart. č. 1.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 3, Kronika města, 1954, kart. č. 1.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 5, Kronika města, 1956–1957, kart. č. 2.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 6, Kronika města, 1958, kart. č. 2.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 7, Kronika města, 1959, kart. č. 2.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 7, Kronika města, 1960, kart. č. 2.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 30, Kniha zápisů schůzí pléna, 1948, kart. č. 5.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 31, Kniha zápisů schůzí pléna, 1949, kart. č. 5.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 32, Kniha zápisů schůzí pléna, 1950, kart. č. 5.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 34, Kniha zápisů schůzí pléna, 1952, kart. č. 6.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 35, Kniha zápisů schůzí pléna, 1953, kart. č. 6.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 36, Kniha zápisů schůzí pléna 1954, kart. č. 6.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 37, Kniha zápisů schůzí pléna 1955, kart. č. 6.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 38, Kniha zápisů schůzí pléna 1956, kart. č. 7.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 39, Kniha zápisů schůzí pléna 1957, kart. č. 7.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 40, Kniha zápisů schůzí pléna 1958, kart. č. 7.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 41, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 42, Kniha zápisů schůzí pléna 1959, kart. č. 8.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 43, Kniha zápisů schůzí pléna 1960, kart. č. 8.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 43, Kniha zápisů schůzí pléna 1960, kart. č. 8.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 4, Kniha zápisů z jednání okresní konference KSČ v Rychnově n. Kn. 1948, kart. č. 4.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 62, Kniha zápisů z jednání místních konferencí KSČ – Rychnov nad Kněžnou, 1950–1956, kart. č. 15.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 63, Kniha zápisů z jednání místních konferencí KSČ – Rychnov nad Kněžnou, 1957–1961, kart. č. 15.
- SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 663, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1947–1948, kart. č. 105.

SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 666, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1954–1955, kart. č. 105.

SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 667, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1956–1957, kart. č. 105.

SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 668, Kniha zápisů schůzí Městského výboru KSČ v Rychnově nad Kněžnou, 1958–1960, kart. č. 106.

SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond OV KSČ Rychnov nad Kněžnou 1945–1989, i. č. 775, Kniha zápisů schůzí předsednictva OV KSČ č. 14–17 1948, kart. č. 127.

SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MV NF okresu Rychnov nad Kněžnou 1948–1959, i. č. 1, Zápisy ze schůzí místního akčního výboru Národní fronty, 1949–1953, kart. č. 8.

Tisk:

SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond MěNV Rychnov nad Kněžnou 1945–1990, i. č. 616, Rodácký zpravodaj, 1950, kart. č. 76.

Literatura:

CAJTHAML, Petr: Nomenklatura a další mechanismy uplatňování moci KSČ ve společnosti. In: KOCIAN, Jiří – KALOUS, Jan (eds.): *Český a slovenský komunismus (1921–2011)*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2012.

CVEJNOVÁ, Petra: *Politický a správní vývoj okresu Rychnov nad Kněžnou v letech 1945–1948*. Diplomová práce. Hradec Králové, Pedagogická fakulta UHK 2011.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – Dobeš, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, Lidové noviny 2005.

HRABA, Zdeněk: *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945 – 2004: Právně normativní pohled*. Praha, Nakladatelství Vladimír Lelek 2013.

CHARVÁT, Jakub: Volby a komunistické Československo (v komparativní perspektivě). In: KOCIAN, Jiří – PAŽOUT, Jaroslav – RÁKOSNÍK, Jakub: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek VII. Vimperk, Dokořán 2010.

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948–1953*. 2. část. Praha, SPN 1991.

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1953–1966*. 3. část. Praha, SPN 1992.

KAPLAN, Karel: *Národní fronta 1948–1960*. Praha, Academia 2012.

KAŠKA, Václav: *Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952*. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2014.

KOUKOL, Pavel: *Politicko-správní vývoj Rychnova nad Kněžnou v letech 1945–1948*. Bakalářská práce. Hradec Králové, Pedagogická fakulta UHK 2012.

MLÝNSKÝ, Jaroslav: *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. Praha, Academia 1978.

NEČASOVÁ, Denisa: Výbory žen při místních národních výborech. In: KOCIAN, Jiří – PAŽOUT, Jaroslav – RÁKOSNÍK, Jakub: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek VII. Vimperk, Dokořán 2010.

REIMAN, Pavel: *Dějiny komunistické strany Československa*. Bratislava, SVPL 1961.